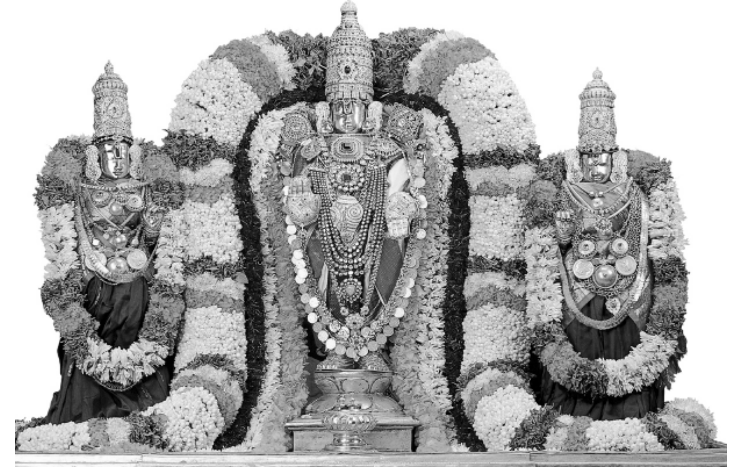


శ్రీకూరేశ ప్రణీతమైన

శ్రీవరదరాజస్తవము

తాత్పర్యంతో





ప్రచురణ

ఆళ్వార్ దివ్యప్రబంధ ప్రాజెక్ట్

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు

తిరుపతి - 2012

శ్రీవరదరాజస్తవం - తాత్పర్యంతో

ప్రచురణ : ఆళ్వార్ దివ్యప్రబంధ ప్రాజెక్ట్, తి.తి.దే., తిరుపతి

వెల : అమూల్యము.

మొదటి ముద్రణ : 2012

ప్రతులు : 2000

ప్రకాశకులు :

శ్రీ ఎల్.వి. సుబ్రహ్మణ్యం, ఐ.ఏ.ఎస్.

కార్యనిర్వహణాధికారి

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు

తిరుపతి - 517 507

ముద్రణ :

తి.తి.దే. ముద్రణాలయం

తిరుపతి-517 507

నివేదన

భగవద్రామానుజుల శిష్యులలో ప్రధానమైన శిష్యులుగా పేరు పొందినవారు కూరేశులు. వీరిని శ్రీవైష్ణవ సంప్రదాయంలో కూరత్తాళ్వాన్ అని పిలుస్తారు. ఎంతో ధనవంతులైనా, గొప్ప విద్యను అభ్యసించినా, ఉత్తమ వంశంలో జన్మించినా, కొంచెం కూడా అహంకారం లేని ఉత్తమ వ్యక్తిత్వం వీరిది. శ్రీరామానుజులను ద్వేషించిన వారు సైతం వీరిని అభిమానించారని వీరి చరిత్ర తెలుపుతున్నది. తమకు గల సమస్త సంపదను తృణంగా భావించి, మొత్తం దానం చేసి, శ్రీరామానుజుల శ్రీచరణ సంబంధాన్ని పొంది, ఆజీవితం ఆమహాచార్యుల సేవలో ధన్యమైన జీవితాన్ని కలవారు వీరు. తమకు తీరని అపకారాన్ని చేసిన నాలూరాన్ కూడా తరించాలని కోరిన మహోదారులు వీరు.

చోళరాజు చేసిన దుర్మార్గం కారణంగా చూపును కోల్పోయిన కూరేశులు చిరకాలం తమ ఆచార్యులైన శ్రీరామానుజులకు దూరం అయ్యారు. కొంత కాలానికి చోళరాజు మరణించిన తర్వాత శ్రీరామానుజులను తిరిగి కూరేశులు కలసి కొన్నారు. శ్రీరామానుజులపుడు కంచివరదరాజస్వామిని స్తుతించి వరంగా నేత్ర దృష్టిని ప్రార్థించమని కూరేశులతో పలికారు. తమ ఆచార్యుల ఆజ్ఞను అనుసరించి కూరేశులు వరదరాజస్తవం అనే స్తోత్రాన్ని కంచిలో వేంచేసియుండే వరదరాజస్వామిని అద్భుతంగా స్తుతిస్తూ రచించారు. ఈ స్తోత్రంలోని "అబ్జపాణితలమ్" అనే శ్లోకాన్ని ఆలకించిన వరదరాజస్వామి చాలా ప్రసన్నుడై కూరేశులకు దివ్యదృష్టిని అనుగ్రహించాడు. ఈ స్తుతిలో వరదరాజస్వామి వైభవంతోపాటు పలు వేదాంత తత్త్వార్థాలు చాలా మనోహరంగా తెలుపబడ్డాయి. కూరేశుల కవిత శబ్దమాధుర్యాన్ని, అర్థ గాంభీర్యాన్ని కలిగి ఉంటుంది.

ఆళ్వార్‌దివ్యప్రబంధ ప్రాజెక్ట్, టి.టి.డి, ఆళ్వార్ల ప్రబంధాలను, ఆళ్వార్ల తర్వాత భక్తి సంప్రదాయాన్ని భారతావనిలో ప్రచారం చేసిన పలువురు శ్రీవైష్ణవాచార్యులు లోకానికి అందించిన అమూల్యమైన సాహిత్యాన్ని విస్తృతమైన ప్రచారాన్ని చేయాలనే ఉద్దేశ్యంతో సులభ మైన వ్యావహారికభాషలో చిన్న చిన్న గ్రంథాలను ప్రచురించి, అందరికీ ఆ వాఙ్మయాన్ని అందించాలని ప్రయత్నిస్తున్నది. ఇప్పుడు చేయబడే తాత్పర్యంతో కూడిన శ్రీవరదరాజస్తవ గ్రంథ ప్రచురణ ఈ ప్రయత్నంలో ఒక భాగమే. శ్రీవరదరాజస్తవ స్తోత్రానికి సులభమైన భాషలో తాత్పర్యాన్ని సిద్ధం చేసిన ఆళ్వార్ దివ్యప్రబంధ ప్రాజెక్ట్ స్పెషల్ ఆఫీసర్ శ్రీ డా॥ ఈ.ఏ. శింగరాచార్యులు అభినంద నీయులు. భక్తులు, ఆస్తికులు, సాహిత్య రసికులు తాత్పర్యంతో కూడిన ఈ శ్రీవరదరాజస్తవ స్తోత్రాన్ని చదివి, శ్రీమన్నా రాయణుని వైభవాన్ని సమగ్రంగా తెలుసుకొని, ఆనందిస్తారని నమ్ముతున్నాను.

శ్రీ ఎల్.వి. సుబ్రహ్మణ్యం, ఐ.ఏ.ఎస్.

కార్యనిర్వహణాధికారి

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు, తిరుపతి

శ్రీ కూరేశులు అనుగ్రహించిన

వరదరాజస్తవము

శ్రీవత్సచిహ్న మిశ్రేభ్యో నమ ఉక్తి మధీమహే ।
యదుక్తయ స్త్రయీకణ్ఠే యాన్తి మఙ్గలసూత్రతామ్ ॥



కూరేశులు ఇంతవరకు వైకుంఠస్తవం, అతిమానుషస్తవం, సుందరబాహుస్తవం- అనే మూడు స్తుతులను రచించి, సుందరబాహుస్తవంలో **"హస్తిశైలనిలయో భవన్ భవాన్"** అని ప్రస్తావించిన కంచి వరదరాజస్వామిని శరణాగతిమంత్రార్థానుసారంగా స్తుతిస్తూ, ప్రారంభంలో ఆశీర్వచనరూపమంగళాచరణాన్ని మొదటి శ్లోకంలో చేస్తున్నారు.



స్వస్తి హస్తిగిరిమస్తశేఖర స్సన్తనోతు మయి సంతతం హరిః ।
నిస్సమాభ్యధిక మభ్యధత్త యం దేవ మౌపనిషదీ సరస్వతీ ॥ 1

ఉపనిషత్తులలోని వాక్కు ఏ దేవుని తనకు సాటి వచ్చేవారిని, మించిన వారిని లేనివాడని చెప్పిందో, హస్తిగిరిశిఖరానికి ఆభరణంగా ఉండే ఆ ప్రణతార్తి హరుడైన వరదుడు (దాసుడనై) నాకు ఎల్లప్పుడూ మంగళాన్ని విస్తరింపజేయాలి. (భగవానుని నిస్సమాభ్యధికత్వాన్ని సంస్కృతవేదం **"న తత్ సమశ్చాభ్యధిక శ్చ దృశ్యతే"** అని, ద్రావిడవేదం **"ఒత్తార్ మిక్కారై ఇలైయాయ మామాయా"** అని తెలిపింది. దేవశబ్దానికి గల క్రీడావిజిగీషాది పది అర్థాలను ప్రకృతంలో అన్వయించడంవల్ల వరదరాజస్వామి యొక్క సకలకల్యాణగుణాకరత్వం వ్యక్తమవుతుంది.

శ్రీనిధి నిధిం మపార మర్థినా మర్థితార్థపరిదానదీక్షితమ్ ।
సర్వభూతసుహృదం దయానిధిం దేవరాజ మధిరాజ మాశ్రయే ॥ 2

శ్రియఃపతి, ప్రార్థించేవారికి అపారమైన నిధి, భక్తులు అర్థించిన విషయాన్ని అనుగ్రహించడమే దీక్షగా- వ్రతంగా కలవాడు, సమస్తప్రాణులపట్ల స్నేహాన్ని కలవాడు, కరుణానిధి, రాజాధిరాజు అయిన వరదరాజస్వామిని ఆశ్రయిస్తున్నాను. (ఈ శ్లోకం ద్వయపూర్వఖండార్థ ప్రతిపాదకమని పూర్వాచార్యాభిప్రాయం. **"వైత్త మా నిది"**, **"నిధి రవ్యయః"**, **"త మీశ్వరాణాం పరమం మహేశ్వరమ్"** ఇత్యాది ప్రమాణాలు ఈ శ్లోకార్థానికి అనుగుణంగా అనుసంధేయాలు.)

నిత్య మిన్ద్రియపథాగతిం మహో యోగినా మపి సదూరగం ధియః ।
అప్యనుశ్రవశిరస్సు దుర్గ్రహం ప్రాదురస్తి కరిశైలమస్తకే ॥ 3

శాశ్వతమైనది, చక్షువు మొదలైన బాహ్యేంద్రియాల మార్గాన్ని దాటినది, (అందనిది) యోగుల బుద్ధికి సైతం చాలా దూరంలో ఉన్నది, వేదాంతాలలో కూడా దుర్గ్రహమైనది అయిన వరదరాజస్వామి అనే తేజస్సు హస్తిగిరిశిఖరంలో ప్రకాశిస్తున్నది. (**"ఇంద్రియపథాతిగమ్"** - అనే ప్రయోగానికి అనుగుణంగా **"యతో వాచో నివర్తంతే అప్రాప్య మనసా సహ"** అనే శ్రుతి స్మరణీయం)

వల్లికాశ్రుతిమతల్లికామయీ యేన పల్లవితవిశ్వశాఖయా ।
స్వశ్రియా కరిగిరే రనుక్రియాం వష్టి మృష్టవరదం త మాశ్రయే ॥ 4

గొప్పదైన వేదం అనే లత వరదరాజస్వామి అనే చిగిర్చిన, సకలశాఖలతో వృద్ధిచెందిన (కాణ్వ, కాఠక, కాలాపాది శాఖలను కల) తన శోభతో హస్తిగిరియొక్క అనుకరణాన్ని కోరుతున్నదో, అటువంటి పూర్ణవరప్రదుడైన (అడిగిన దానికంటే ఎక్కువ ఇచ్చే) వరదుని ఆశ్రయిస్తున్నాను. (**"యేన పల్లవితవిశ్వశాఖయా"** అనే ప్రయోగానికి అనుగుణంగా **"వేదై శ్చ సర్వై రహ మేవ వేద్యః"**, **"సర్వే వేదా యత్పద మామనంతి"** ఇత్యాది ప్రమాణాలు భావ్యాలు)

యం పరోక్ష ముపదేశత స్త్రయీ నేతి నేతి పరపర్యుదాసతః ।
వక్తి య స్తమపరోక్ష మీక్షయత్యేష తం కరిగిరిం సమాశ్రయే ॥ 5

వేదం (బృహదారణ్యకాదులు) "పరమాత్మ స్వరూపం ఇంత మాత్రమే కాదు, ఇంత మాత్రమే కాదు'' అని పైపైన మఱుగుపరుస్తూ పలికే ఉపదేశంతో (పర్యుదాస ప్రక్రియలో) ఏ వరదరాజస్వామిని ఇంద్రియాలకు అందనివాడు- అని చెబుతున్నదో, ఆ వరదుని ఈ హస్తిగిరి సాక్షాత్తుగా దర్శింపజేస్తున్నది. అటువంటి ఈ హస్తిగిరిని ఆశ్రయిస్తున్నాను. (**"ద్వే వావ బ్రహ్మణో రూపే మూర్తం చామూర్తం చ సత్యం చానృతం చ"**, **"అథాత ఆదేశో నేతి నేతి. న హ్యేతస్మాదితి నేత్యన్య త్పర మస్తి, అథ నామధేయం సత్యస్య సత్యం ప్రాణా వై సత్యమ్ తేషా మేష సత్యమ్"** అనే శ్రుతులు, **"ప్రకృతైతావత్త్వం హి ప్రతిషేధతి తతో బ్రవీతి చ"** అనే బ్రహ్మసూత్రం, దాని వ్యాఖ్యానం స్మరణీయాలు.)

ఏష ఈశ ఇతి నిర్ణయం త్రయీ భాగధేయరహితేషు నో దిశేత్ ।
హస్తిధామని న నిర్ణయేత కో దేవరాజ మయ మీశ్వర స్త్వితి ॥ 6

"ఈ వరదరాజస్వామే సర్వేశ్వరుడు'' అనే నిర్ణయాన్ని వేదార్థం చక్కగా విచారించి తెలియలేని దౌర్భాగ్యులకు వేదం తెలుపకపోతే పోనీ. హస్తిగిరి అనే స్థానంలో మాత్రం

వరదరాజస్వామిని సేవించి, "ఇతడే సర్వేశ్వరుడు'' అనే నిశ్చయాన్ని ఎవడు పొందడు. (అందఱూ వరదరాజస్వామిని హస్తిగిరిలో సేవించి ఇతడే ఈశ్వరుడనే నిశ్చయాన్ని పొందుతున్నారు. "యత్కేచిదత్ర భవతీమ్" ఇత్యాది శ్రీవైకుంఠస్తవ శ్లోకార్థం (13) గమనించదగినది.)

హై! కుదృష్ట్యభినివిష్టచేతసాం నిర్విశేషసవిశేషతాశ్రయమ్ ।
సంశయం కరిగిరిర్నుదత్యసౌ తుఙ్గమఙ్గళగుణాస్పదే హరౌ ॥ 7

సమస్తకల్యాణగుణాలకు నిలయుడైన భగవానుని (హరి) విషయంలో కుదృష్టిని కల దుర్వాదులకు ఇతడు గుణాలను కలవాడా? లేనివాడా ! అని కలిగే రెండు విధాలైన సందేహాలను ఈ హస్తిగిరి పోగొడుతున్నది. ఈ విషయం ప్రసిద్ధం.

న్యాయతర్కమునిముఖ్యభాషితైః శోధితై స్సహ కథంచన త్రయీ ।
జోషయేద్ధరి మనంహసో జనాన్ హస్తిధామ సకలం జనం స్వయమ్ ॥ 8

వేదం చక్కగా శోధింపబడ్డ మీమాంసాన్యాయాలు, తర్కం, వ్యాస పరాశరాది మునుల వాక్కులైన పురాణాలు- అనే వీటితో కలసి అతికష్టం మీద పుణ్యాత్ములైన కొందఱికి మాత్రం భగవత్తత్త్వాన్ని బోధిస్తుంది. ఈ హస్తిగిరి అయితే, తానే స్వయంగా పాపిష్ఠివారు, పుణ్యాత్ములు అనే భేదం లేకుండా అందఱికీ భగవానుని దర్శింపజేస్తున్నది. ("పర్వతో వహ్నిమాన్ ధూమాత్" అనే అనుమానంలో "ధూమోఽస్తు వహ్ని ర్మాస్తు" అనే శంకాపరిహారంకోసం "యది వహ్ని ర్న స్యాత్ తర్హి ధూమోఽపి న స్యాత్" అన్నది అనుకూలతర్కం, "జన్మాంతరసహస్రేషు తపోధ్యానసమాధిభిః నరాణాం క్షీణపాపానాం కృష్ణే భక్తిః ప్రజాయతే", "వేదశాస్త్రరథారూఢాః న్యాయఖడ్గధరా ద్విజాః, క్రీడార్థ మపి యద్బ్రూయుః స ధర్మం వేద నేతరః", "ధర్మే ప్రతీయమానే తు వేదేన కరణాత్మనా, ఇతి కర్తవ్యతాభాగం మీమాంసా పూరయిష్యతి", "ఇతిహాసపురాణాభ్యాం వేదం సముపబృంహయేత్, బిభేత్యల్పశ్రుతా ద్వేదో మా మయం ప్రతరిష్యతి", "యస్మిన్ కల్పే తు యత్ ప్రోక్తం పురాణం బ్రహ్మణా స్వయమ్, తస్య తస్య తు మాహాత్మ్యం తత్స్వరూపేణ వర్ణ్యతే, అగ్నే శ్శివస్య మాహాత్మ్యం తామసేషు ప్రకీర్తితమ్, రాజసేషు చ మాహాత్మ్య మధికం బ్రాహ్మణో విదుః, సంకీర్ణేషు సరస్వత్యాః పితౄణాం చ నిగద్యతే, సాత్త్వికేష్వథ కల్పేషు మాహాత్మ్య మధికం హరేః, తేష్వేవ యోగసంసిద్ధాః గమిష్యంతి పరాం గతిమ్" ఇత్యాదులు శ్లోకం ఉత్తరార్ధానుగుణంగా భావ్యాలు.)

అద్భుతం మహ దసీమభూమకం కించి దస్తి కిల వస్తు నిలయమ్ ।
ఇత్యఘోషి యదిదం తదగ్రత స్తథ్య మేవ కరిధామ్ని దృశ్యతే ॥ 9

ఆశ్చర్యకరమైనది, అపరిచ్ఛిన్నమైన స్వరూపాన్ని కల్గినది, ఎల్లలేని వైభవాన్ని కల్గినది, ఈ విధమైనది కావడంవల్లనే సాటి లేనిదై ఏ వస్తువు ఉన్నదని వేదాదులలో ఘోషింపబడుతున్నదో, ఆ ఈ వస్తువు హస్తిగిరిలో ఇదిగో కంటి ముందు వాస్తవంగానే సేవింపబడుతున్నది. ("యతో వా ఇమాని భూతాని జాయంతే.....", "తదేవ సౌమ్యేద మగ్ర ఆసీత్ ఏక మేవాద్వితీయం బ్రహ్మ", "యః సర్వజ్ఞః సర్వవిత్", "పరాఽస్య శక్తిః వివిధైవ శ్రూయతే స్వాభావికీ జ్ఞానబలక్రియా చ", "న తత్సమశ్చాభ్యధిక శ్చ దృశ్యతే", "ఏష సర్వభూతాంతరాత్మా... దేవ ఏకో నారాయణః" ఇత్యాది శ్రుతులు భగవద్వైభవ ప్రతిపాదకాలు.)

సంవదేత కిల యత్ప్రమాన్తరై స్తత్ప్రమాణ మితి యే హి మేనిరే ।
తన్మతేఽపి కిల మానతాం గతా హస్తినాఽద్య పరవస్తుని త్రయీ ॥ 10

"ప్రమాణంగా అభిమానింపబడేది (చెప్పబడేది) ఏదయినా వేఱు ప్రమాణాలతో పొసగినపుడేకదా అది ప్రమాణం అవుతుంది.''- అని ఈవిధంగా వేదబాహ్యులు భావించే మతంలోకూడా ఇపుడు హస్తిగిరిలో వేదం పరవస్తువు అయిన భగవానుని విషయంలో ప్రామాణ్యాన్ని పొందుతున్నది కదా! (వేదబాహ్యులు కూడా వేదంలో ప్రతిపాదింపబడ్డ పరవస్తువును హస్తిగిరిలో ప్రత్యక్షంగా దర్శించగల్గడంవల్ల ఆ వేదాన్ని ప్రమాణంగా అంగీకరిస్తున్నారు. "హస్తినా" - హస్తిగిరి అనే పేరుతో అని అర్థం. ఇది నామ్ని నామైక దేశగ్రహణం.)

గుణాయత్తం లోకే గుణిషు హి మతం మంగళపదం
విపర్యస్తం హస్తిక్షితిధరపతే ! తత్త్వయి పునః ।
గుణా స్సత్యజ్ఞానప్రభృతయ ఉత త్వద్గతతయా
శుభీభూయం యాతా ఇతి హి నిరణైష్మ శ్రుతివశాత్ ॥ 11

లోకంలో గుణాలను కలవారి విషయంలో- "వీరు మంచివారు'' అనే ప్రసిద్ధి వారిలో ఉండే గుణాలనుబట్టేకదా కల్గుతున్నది. హస్తిగిరినాథా ! ఆ మంగళపదం నీ విషయంలో అయితే, వ్యత్యస్తంగా ఉన్నది. (నీ గుణాలనుబట్టి కాదు నీకు మంగళత్వం. అది నీకు సహజం.) ఎందుకు! అని అంటే, సత్యం, జ్ఞానం మొదలైన గుణాలు నిన్ను పొందినందువల్లనే మంగళస్వభావాన్ని పొందుతున్నవి- అని వేదాలనుబట్టి నిర్ణయించాము. అందువల్ల నీ సంబంధంవల్ల గుణాలకు మంగళత్వమే కాని, గుణాలవల్ల నీకు మంగళపదం రాలేదు. ("సత్యస్య సత్యం జ్యోతిషాం జ్యోతిః - ఇత్యాదులు ప్రకృతంలో భావ్యాలు.ఇంతవరకు మంత్రరత్నంలోని నారపదార్థాన్ని

కరిగిరివర్ణనద్వారా తెల్పి, అయనపదార్థాన్ని భగవద్వైభవప్రతిపాదనంద్వారా ఈ శ్లోకంనుండి కూరేశులు ఆరంభిస్తున్నారు. శ్రీ వైకుంఠ స్తవంలోని "సర్వస్వ చైవ" అనే శ్లోకం, "గుణజం గుణినో హి" అనే సుందరబాహు స్తవ శ్లోకం స్మరణీయాలు.)

నిరాబాధం నిత్యం నిరవధి నిరంహో నిరుపమం
సదా శాన్తం శుద్ధం ప్రతిభట మవద్యస్య సతతమ్ ।
పరం బ్రహ్మాఽఽమ్నాతం శ్రుతిశిరసి యత్తద్వరద ! తే
పరం రూపం సాక్షా త్తదిద మపదం వాఙ్మనసయోః ॥ 12

వికారాలు వేటినీ లేనిది, కాలపరిచ్ఛేదం లేనిది, దేశపరిచ్ఛేదం లేనిది, వస్తుపరిచ్ఛేదం లేనిది, హేయగుణాలు లేనిది, ఎల్లప్పుడు అనుకూలమైనది, (నిత్యభోగ్యమైనది) రజస్సు, తమస్సులు కలువని శుద్ధసత్త్వమయంగా ఉన్నది, సదా హేయప్రతిభటమైనది అయిన ఏ పరబ్రహ్మ వేదాంతాలలో అభ్యసింపబడుతున్నదో, ఓ వరదరాజస్వామీ! గొప్పది అయిన ఆ నీ స్వరూపం వాక్కుతో వర్ణించడానికి, మనస్సుతో భావించడానికి సాధ్యం కానిది. ("న చక్షుషా గృహ్యతే నాపి వాచా", "యత్తద్రేశ్య మగ్రాహ్యమ్", "సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ", "అపహతపాప్మా విజరో విమృత్యుః..." ఇత్యాది వేదాంతవాక్యాలు ఇక్కడ స్మరణీయాలు)

ప్రశాన్తానన్తాత్మాఽఽనుభవజమహానందమహిమ-
ప్రసక్తస్తైమిత్యానుకృతవితరంగార్ణవదశమ్ ।
పరం యత్తే రూపం స్వసదృశదరిద్రం వరద ! తత్
త్రయీ పిస్పృక్షన్తీ పరనిరసనే శ్రామ్యతి పరమ్ ॥ 13

వరదరాజస్వామీ! మిక్కిలి అనుకూలంగాను, అపరిచ్ఛిన్నంగాను ఉండే ఆత్మస్వరూపంయొక్క అనుభవంవల్ల కలిగే మహానందాతిశయంచేత ఏర్పడిన నిశ్చలస్థితి కారణంగా తరంగాలు లేని సముద్రంయొక్క స్థితిని అనుకరించేది, తనతో సాటి వచ్చేది వేఱొకటిని లేనిది, సర్వోత్తమమైనది అయిన ఏ స్వరూపం నీకు ఉన్నదో, ఆ స్వరూపాన్ని స్పర్శించాలని (వర్ణించాలని) ఆశించే వేదం "నిష్కలం నిష్క్రియం", "యత్తదద్రేశ్య మగ్రాహ్యమ్" ఇత్యాదిగా పల్కుతూ నీవు హేయగుణాలు లేనివాడవు- అని అంటూ హేయగుణరాహిత్యాన్ని చెప్పడంలో మాత్రమే విశ్రమిస్తున్నది. (అంతే తప్ప, నీ భోగ్యమైన స్వరూపాన్ని నోరారా పొగడి ఆనందించలేకపోయింది. - అని భావం. సుందరబాహుస్తవం లోని "అతిపతితావధి" (23) ఇత్యాది శ్లోకభావం అనుసంధేయం.)

న వక్తుం న శ్రోతుం న మనితు మథో పాసిసిషితుం
న చ ద్రష్టుం ప్రేమ్ణా తదను న చ భోక్తుం హి సుశకమ్ ।
పరం యద్వస్తూక్తం నను వరద ! సాక్షాత్తదసి భోః !
కథం విశ్వస్మై త్వం కరిగిరపుర స్తిష్ఠసి ఇహ ॥ 14

వరదరాజా ! ఏ పరతత్త్వం ఉపదేశించడానికి సాధ్యం కానిదిగా, వినడానికి సాధ్యం కానిదిగా, "యతో వాచో నివర్తంతే అప్రాప్య మనసా సహ" అన్నట్లు భావించడానికి సాధ్యం కానిదిగా, అంతేకాక, ఉపాసించడానికి వీలు కానిదిగా, "న చక్షుషా గృహ్యతే నాపి వాచా" అన్నట్లు దర్శించడానికి సాధ్యం కానిదిగా, స్పృశించడానికి వీలు కానిదిగా, అంతకుమించి అనుభవించడానికి సాధ్యం కానిదిగా వేదాలలో చెప్పబడిందో, ఆ పరతత్త్వం సాక్షాత్తు నీవేకదా ! ఈ విధంగా అన్నివిధాలా దుర్లభుడవుగా చెప్పబడ్డ నీవు ఈలోకంలో హస్తిగిరిపై ఎదురుగా కంటిముందు ఏవిధంగా అందఱి జనులకు తమ మాంసచక్షువులతో దర్శించగలిగేటట్లు వ్యక్తమై ఉన్నావు ? ("విశ్వస్మై తిష్ఠసే"- జనులందఱికీ భక్తులను నేను రక్షిస్తాననే నీ అభిప్రాయాన్ని వ్యక్తం చేస్తూ నిలచి ఉన్నావు.)

ప్రకృష్టం విజ్ఞానం బల మతుల మైశ్వర్య మఖిలం
విమర్యాదం వీర్యం వరద ! పరమా శక్తి రపి చ ।
పరం తేజ శ్చేతి ప్రవరగుణషట్కం ప్రథమజం
గుణానాం నిస్సీమ్నాం గణనవిగుణానాం ప్రసవభూః ॥ 15

వరదరాజస్వామీ ! గొప్పదైన జ్ఞానం, సాటి లేని బలం, అవధి లేని ఐశ్వర్యం, ఎల్ల లేని వీర్యం, శ్రేష్ఠమైన శక్తి, ఉత్కృష్టమైన తేజస్సు- అనే ఇవి మొదటిమూర్తి అయిన పరవాసుదేవరూపంలో ఉండే ఆఱు గుణాలు. ఆ ఆఱు అవధి లేని, సంఖ్యలో లెక్కలేనన్ని కల్యాణగుణాలకు జన్మస్థానం.

గుణై ష్షడ్భి స్త్వేతైః ప్రథమతరమూర్తి స్తవ బభౌ
తత స్తిస్ర స్తేషాం త్రియుగ ! యుగళై ర్హి త్రిభి రభూః ।
వ్యవస్థా యా చైషా నను వరద ! సాఽఽవిష్కృతివశాత్
భవాన్ సర్వత్రైవ త్వగణితమహామఙ్గళగుణః ॥ 16

మూడు రెళ్ళ (ఆఱు) గుణాలను కల వరదరాజస్వామీ ! నీ మూర్తులు అన్నిటిలోను మొదటిది అయిన పరవాసుదేవమూర్తి పూర్వం తెల్పిన ఆఱు గుణాలతో

ప్రకాశించింది. ఆ తరువాత గల సంకర్షణ, ప్రద్యుమ్న, అనిరుద్ధమూర్తులు- ఒక్కొక్క మూర్తిలో రెండు రెండు గుణాలతో ప్రకాశిస్తున్నాయి. (సంకర్షణమూర్తిలో జ్ఞానం, బలం -ప్రద్యుమ్నమూర్తిలో ఐశ్వర్యం, వీర్యం- అనిరుద్ధమూర్తిలో శక్తి, తేజస్సు ప్రకాశిస్తున్నవి) ఇటువంటి వ్యవస్థ గుణాల ఆవిష్కరణకోసమే నీవు అన్ని మూర్తులలోను లెక్క లేనన్ని గొప్ప కల్యాణగుణాలను కలవాడవై ఉన్నావు. ("షాడ్గుణ్యాత్ వాసుదేవః" - ఇత్యాది శ్రీరంగరాజస్తవ ఉత్తరశతక శ్లోకార్థం భావ్యం.)

ఇయం వైయూహీ వై స్థితి కిలేచ్ఛావిహృతయే
విభూతీనాం మధ్యే సురనరతిరశ్చా మవతరన్ ।
సజాతీయ స్తేషా మితి తు విభవాఖ్యా మపి భజన్
కరీశ ! త్వం పూర్ణో వరగుణగణై స్తాన్ స్థగయసి ॥ 17

ఓ హస్తిగిరినాథా! పూర్వం చెప్పబడ్డ ఈ వ్యవస్థ వ్యూహరూపానికి సంబంధించినది. ఆతరువాత నీవు యథేచ్ఛావిహారంకోసం నీ విభూతి అయిన దేవతల, మానవుల, తిర్యక్కుల నడుమ అవతరిస్తూ, విభవావతారాలనే పేరును కలవాడవై, గొప్ప కల్యాణగుణసమూహాలతో పూర్ణుడవై ఉన్నా, ఆ దేవతలకు, మానవులకు, తిర్యక్కులకు సజాతీయుడవనే కారణంతో ఆ కల్యాణగుణాలను మఱుగుపఱచు (దాచు) కొంటున్నావు. ("సజాతీయస్తేషామ్" - "ఆత్మానం మానుషం మన్యే రామం దశరథాత్మజమ్", "అహం వో బాంధవో జాతః" ఇత్యాదులు భావ్యాలు.)

పరో వా వ్యూహో వా విభవ ఉత వాఽర్చావతరణో
భవన్వాఽన్తర్యామీ వరవరద ! యో యో భవసి వై ।
స స త్వం స న్నైశాన్వరగుణగణాన్ బిభ్ర దఖిలాన్
భజద్భ్యో భాస్యేవం సతత మితరేభ్య స్త్వితరథా ॥ 18

గొప్ప గొప్ప వరాలను ఇచ్చే వరదరాజస్వామీ ! నీవు పరవాసుదేవుడవు గానో, వ్యూహమూర్తివిగానో, విభవావతారాలను ఎత్తినవాడవుగానో, లేక, అర్చామూర్తిగా అవతరించినవాడవుగానో, అంతర్యామిరూపివిగానో- ఏ యే విధంగా ఉన్నావో, ఆవిధంగానే ఉంటూ సర్వేశ్వరునకు ఉండవలసిన గొప్ప కల్యాణ గుణసమూహాలను అన్నిటినీ నీలో కలవాడవై, సకలగుణవిశిష్టుడవుగానే అన్ని అవస్థలలోను భీష్మాది భక్తులకు దర్శనమిస్తావు. నిన్ను భజించని (శిశుపాల - బాహ్యకుదృష్టులవంటి) వారికి మాత్రం వేటే రీతిలో (గుణశూన్యుడవుగా) తోస్తావు.

దయాక్షాంత్యౌదార్యమ్రదిమసమతాసౌహృదధృతి-
ప్రసాదప్రేమాజ్ఞాఽఽశ్రితసులభతాద్యా వరగుణాః ।
తథా సౌందర్యాద్యా స్తవ వరదరాజోత్తమగుణాః
విసీమానోఽ సంఖ్యాః ప్రణతజనభోగం ప్రసువతే ॥ 19

వరదరాజస్వామీ ! నీకు గల (వైభవంలో) అంతు లేని, లెక్క లేనన్ని దయా, క్షాంతి, ఔదార్యం, సౌకుమార్యం, సమత, సుహృత్త్వం, ధృతి, ప్రసాదం, ప్రేమ, ఆజ్ఞ, ఆశ్రితసౌలభ్యం- మొదలైన గొప్ప దివ్యాత్మగుణాలు, అటువంటివే అయిన సౌందర్యం మొదలైన దివ్యరూపగుణాలు ఆశ్రితులకు ఆనందాన్ని కల్గిస్తున్నవి.

అనన్యాధీనత్వం తవ కిల జగు ర్వైదికగిరః
పరాధీనం త్వాం తు ప్రణతపరతంత్రం మనుమహే ।
ఉపాలంభోఽయం భోః! శ్రయతి బత! సార్వజ్ఞ్య మపి తే
యతో దోషం భక్తేష్విహ వరద! నైవాఽఽకలయసి ॥ 20

వరదరాజస్వామీ! ఇతరులకు వేఱెవ్వరికీ వశమై ఉండకపోవడమనే స్వాతంత్ర్యాన్ని నీకు వేదవాక్కులు చెబుతున్నవి. కాని, మేము నిన్ను ఆశ్రిత పరతంత్రుడవనే భావిస్తున్నాము. మీరు చేసేది దూషణం కదా! అని అంటే, ఈ దూషణం నీ సర్వజ్ఞత్వాన్నికూడా ఆశ్రయిస్తున్నది. ఎంత ఆశ్చర్యం! ఎందుకంటే, ఈ లోకంలోని భక్తుల దోషాలను కొంచెం కూడా నీవు చూడడం లేదు కదా ! ("న తస్యేశే కశ్చన", "తస్య నామ మహద్యశః", "త మీశ్వరాణాం పరమం మహేశ్వరమ్" ఇత్యాదులు పరమాత్మయొక్క నిరంకుశస్వాతంత్ర్యాన్ని తెలుపగా, "భక్తిప్రీతో జనార్దనః", "జ్ఞానీత్వాత్మైవ మే మతమ్", "ఇమౌ స్మ మునిశార్దూల! కింకరౌ సముపస్థితౌ" ఇత్యాది ప్రమాణాలు, యథోక్తకారివంటి భగవన్నామాలు స్వామి భక్తపారతంత్ర్యాన్ని తెలుపుతున్నాయి. **"దోషో యద్యపి తస్య స్యాత్", "కుఱ్ఱనైయ కుఱ్ఱమ్ శెయినుమ్ కుణమ్ కొళ్ళుమ్"** వంటి సూక్తులు, **"భక్తవత్సలః"** వంటి నామాలు శ్లోకంలోని నాల్గవపాదంలో ప్రసక్తమైన వాత్సల్యాన్ని తెలుపుతున్నది)

పాణిపాదవదనేక్షణశబ్దై రమ్బుజా న్యపదిశన్వరద! త్వమ్!
బాహుభి స్తతివిశాలతమాలా నాఞ్జనం కరిగిరే రసి శృంగమ్ ॥ 21

వరదా! నీ శ్రీహస్తాలు, శ్రీచరణాలు, తిరుముఖం, తిరునేత్రాలు- అనే నామాలతో తామరపూవులను, భుజాలతో మిక్కిలి గొప్ప తమాలశాఖలను మఱుగు

పరచుకొంటున్నావు. హస్తిగిరికి ఒక కాటుకకొండ శిఖరంగా భాసిస్తున్నావు. (ఇంతవరకు మంత్రరత్నం పూర్వఖండంలోని శ్రీమత్పదార్థాన్ని “శ్రీనిధిమ్” అని ప్రారంభించి తెలిపి, నారపదార్థాన్ని కరిగిరివర్ణనద్వారా, నారాయణ పదార్థాన్ని కల్యాణగుణవర్ణనద్వారా తెలిపి, దివ్యమంగళవిగ్రహం కూడా నారాయణశబ్దార్థమే కనుక, చరణశబ్దార్థంచేతకూడా అది ఆక్షిప్తం కనుక, ఇక 40 శ్లోకాలతో వరదరాజస్వామిదివ్యమంగళవిగ్రహ వర్ణనను కూరేశులు చేస్తున్నారు.)

త్వా ముదారభుజ మున్నస మాయత్కర్ణపాశపరికర్మసదంసమ్ ।
ఆయతాక్ష మభిజాతకపోలం పారణీయతి వరప్రద ! దృజ్మే ॥ 22

వరదరాజస్వామీ! దాసుని నేత్రాలు, ఔదార్యాన్ని కల బాహువులను కల్గినవాడవై, ఉన్నతమైన నాసికను కలవాడవై, విశాలమైన గొప్ప చెవులను అలంకారంగా కల చక్కని భుజాలను కలవాడవై, ఆకర్ణాంతం విశాలమైన నేత్రాలను కలవాడవై, శ్రేష్ఠమైన కపోలాలను కలవాడవైన నిన్ను పూర్ణంగా దర్శించాలని ఆశపడుతున్నవి.

నీలమేఘనిభ మఞ్జనపుఞ్జశ్యామకున్తల మనంతశయం త్వామ్ ।
అబ్జపాణిపద మమ్బుజనేత్రం నేత్రసాత్కురు కరీశ ! సదా మే ॥ 23

హస్తిగిరినాథా! నల్లని మేఘంవంటివాడవై, కాటుక రంగును కల నల్లని కేశపాశాన్ని కలవాడవై, అనంతునిపై శయనించినవాడవై, తామరలవంటి శ్రీహస్తాలను, శ్రీపాదాలను కలవాడవై, తామరలవంటి నేత్రాలను కలవాడవైన నిన్ను ఎల్లప్పుడు దాసుని నేత్రాలకు విషయమై ఉండేటట్లు అనుగ్రహించు.(“సదా పశ్యంతి సూరయః” అన్నట్లు సదా నీ దర్శనభాగ్యాన్ని ప్రసాదించు)

త్వక్చ దృక్చ నిపిపాసతి జిహ్వా విహ్వలా శ్రవణవత్పరవృత్తౌ ।
నాసికా త్వయి కరీశ ! తథేతి పాప్నుయాం కథ మిమాం స్విదవస్థామ్ ॥ 24

హస్తిగిరినాథా! నా త్వగింద్రియం, చక్షురింద్రియాన్ని చాలా ఎక్కువగా పానం చేయాలని కోరుతున్నది. రసనేంద్రియం -శ్రోత్రేంద్రియంతో సమానంగా ఇంద్రియాంతరాల వ్యాపారంలో చాపల్యాన్ని కల్గినది అవుతున్నది. ఘ్రాణేంద్రియం కూడా అదే రీతిలో ఇంద్రియాంతరాల వ్యాపారాన్ని ఆశపడుతున్నది- అని ఈ విధంగా చెప్పదగిన, ముక్తిదశలో కలుగడానికి వీలయిన ఈ అవస్థను నేను ఈ విభూతిలోనే నీ విషయంలో ఏవిధంగా పొందగలనయ్యా ! (“పశ్యత్యచక్షుః శ్రుణోత్యకర్ణః”, “విశ్వత శ్చక్షు రుత విశ్వతో ముఖః” ఇత్యాదిగా ప్రతిపాదింపబడ్డ భగవానుని సార్వపథీన

ప్రత్యక్షాన్ని కూరేశులు ఇందులో పొందాలని ఆశపడుతున్నారు. “ముడియానే” అనే తిరువాయ్‌మొழி దశకం యొక్క అర్థం ప్రకృతంలో అనుసంధేయం.)

అధిరాజ్య మధికం భువనానా మీశ ! తే పిశునయన్కిల మౌళిః ।
చూళికామణిసహస్రమరీచే ర్హస్తిభూషణ ! భవత్యుదయాద్రిః ॥ 25

హస్తిగిరి అలంకారంగా ఉండే దేవాధిరాజా ! లోకాలకు అన్నిటికీ అధిపతివై ఉండే నీ స్వభావాన్ని స్పష్టంగా ప్రకటించే నీ కిరీటం తన శిఖరంలో ఉండే రత్నం అనే సూర్యునకు ఉదయపర్వతంగా భాసిస్తున్నది. (“ముగ్రిఙ విమ్మూవులకుమ్ విరికిన్ఱ శుడర్ ముడిక్కే” ఇత్యాది దివ్యప్రబంధసూక్తులు భావ్యాలు.)

ఉద్ధరత్యుపరి భక్తజనా నిత్యూర్ధ్వతాశ్రయణసూచితశక్తిమ్ ।
ఊర్ధ్వపుణ్డ్రతిలకం బహుమానా త్కిం బిభర్షి వరద ! స్వలలాటే ॥ 26

వరదరాజస్వామీ ! ఈ ఊర్ధ్వపుండ్రతిలకం భగవద్భక్తులకు ఊర్ధ్వగతిని (ఉత్తమగతిని) పొందిస్తున్నది అనే విషయాన్ని తాను ఊర్ధ్వాకారంతో కూడుకొని ఉండడంద్వారా సూచిస్తున్నది. ఇటువంటి శక్తిని కల నీ ఊర్ధ్వపుండ్రతిలకాన్ని లలాటంలో “నా భక్తులు అభిమానించినది కదా ఇది” అనే ప్రీతివిశేషంతో ధరిస్తున్నావా ఏమి! (“ఊర్ధ్వం ప్రాపయతి ఇతి ఊర్ధ్వపుండ్రమ్” అనే వివరణం ప్రకృతంలో వివక్షితం.)

కర్ణికా తవ కరీశ ! కి మేషా కర్ణభూషణ ముతాంసవిభూషా ।
అంసలంబ్యలకభూషణ మాహో! మానసస్య మమ వా పరికర్మ ॥ 27

హస్తిగిరినాథా ! నీ ఈ కర్ణభూషణం చెవులకు అలంకారమా ? లేక, భుజాలకు అలంకారమా ! అదీకాక, భుజాలపై అల్లాల్లాడే కేశాలకు అలంకారమా ? లేక, దాసుని హృదయానికి అలంకారమా ? (“ముడిచ్చోదియాయ్” అనే తిరువాయ్‌మొழி పాశురంలో(3-1-1) వలె కోటిచతుష్టయాత్మక సందేహం ఇందులో చెప్పబడింది.)

పారిజాతవిటపా నభితో యా పుష్పసమ్ప దుదియా త్కరినాథ ! ।
తాం విడమ్బయతి తావకబాహుష్వాతతా తు కటకాంగదలక్ష్మీః ॥ 28

హస్తిగిరీశా! నీ భుజాలలో వ్యాపించి ఉండే వలయాలు, బాహుపురులు- అనే వీటి శోభ అయితే కల్పవృక్షాల శాఖలను చుట్టి ఒక పుష్పసంపద ఉంటే దానిని అనుకరిస్తున్నట్లున్నది. (“బాహుషు” అనే బహువచనం భగవానుని చతుర్భుజత్వానికి సూచకం.)

మథ్యమానచలఫేనిలసిన్ధుప్రోత్థితక్షణదశాం గమితౌ తే ।
వక్షసి స్ఫురితమౌక్తికహారే కౌస్తుభ శ్చ కమలా చ కరీశ ! ॥ 29

కరిగిరినాథా! తళతళమని మెరిసే ముత్యాలహారాలను కల నీ వక్షస్సులో ఉండే శ్రీకౌస్తుభమణి, లక్ష్మీదేవి (వీరంతా ఏవిధంగా ఉన్నారంటే,)- చిలుకబడుతున్నది, అందువల్లనే కదలాడే నుఱుగును కల్గినది అయిన సముద్రంయొక్క దశను స్మరింపజేస్తున్నవి.

అఞ్జనక్షితిభృతో యది నామ ఉపత్యకా వరద ! హేమమయీ స్యాత్ ।
తాదృశీ తవ విభాతి తు లక్ష్మీ ఆమ్బరీ బత ! విడమ్బితవిద్యుత్ ॥ 30

వరదరాజస్వామీ ! మెఱపును పోలిన నీ పీతాంబరశోభ కాటుక నిండిన ఒక పర్వతంయొక్క చఱియ ఒకటి స్వర్ణమయంగా ఉంటే, దానివలె వెలుగుతున్నది. ఎంత ఆశ్చర్యం! ఆహా! (మాఘకావ్యంలోని **"పతత్పతంగ"** ఇత్యాది శ్లోకంలోవలె ఇక్కడ కూడా అపూర్వోపమ)

పరభాగ మియా ద్రవే స్తమిస్రా
వరదాఽద్య త్వయి తన్నిశామయామః ।
గమితా తవ వక్త్రచిత్రభానోః
పరభాగం నను కౌన్తలీ తమిస్రా ॥ 31

వరదరాజా! రాత్రి సూర్యునకు పరభాగాన్ని పొందవచ్చు. (సూర్యుని అనంతరం రాత్రి వస్తుందనే క్రమం ఉండవచ్చు) ఆ పరభాగాన్ని ఇపుడు నీ విషయంలో దర్శిస్తున్నాము. ఏ విధంగా అంటే, నీ కేశపాశంలో ఉండే చీకటి నీ తిరుముఖమండలం అనే సూర్యునకు పరభాగశోభను కల్గిస్తున్నది కదా ! (రాత్రి పక్షంలో పరభాగశబ్దానికి పశ్చాద్భాగం - అంటే- అనంతరం అని అర్థం. వర్ణాంతరసాన్నిధ్యంచేత కలిగే శోభ అనే అర్థం వరదరాజస్వామి పక్షంలో అర్థం.)

ఉభయో రపి పక్షయో స్తిథి ర్యా విషమీభావనిరాసదాఽష్టమీతి ।
ఉపమానజసమ్పదే హి సేన్దోః వరదాఽభూద్భవతో లలాటలక్ష్మ్యా॥ 32

వరదరాజస్వామీ! శుక్లపక్షం, కృష్ణపక్షం - అనే రెండు పక్షాలలో ఉండే అష్టమి అనే ఏ తిథి చంద్రునకు వైషమ్యాన్ని పోగొట్టగల్గినదో, ఆ అష్టమీతిథి ఆ చంద్రునకు నీ లలాటంలోని అందంతోపాటు, ఉపమించడంవల్ల కలిగే సంపదను కల్గించడంలో కారణం అయినది.

అలకాళిచికీర్షయా కిలాత్తా సుపరీచిక్షిషయా లలాటపట్టే ।
సుమషీ నికషీకృతా భ్రువౌ తే వరద ! స్యాదకృతత్వత స్తు నైవమ్ ॥ 33

వరదరాజస్వామీ! బ్రహ్మ కేశపాశం నిర్మించాలనే కోఱికతో నలుపును చేతిలో గ్రహించి, దాని నల్లదనాన్ని బాగా పరీక్షించి చూడాలనే కోఱికతో లలాటం అనే గీటురాయిపై గీయగా, ఆ నలుపు నీ కనుబొమలుగా అయినది- అని ఈ విధంగా ఉత్ప్రేక్షించే అవకాశం ఉన్నా నీ తిరుమేని సృష్టింపబడినది (కృతకం) కాదు కనుక ఈ విధంగా భావించడం తగదు. ("విధాతా" అనే పదం శ్లోకంలో అధ్యాహార్యం. భగవానుని దివ్యరూపం కృతకం కాదనే అంశాన్ని "న తస్య ప్రాకృతా మూర్తిః", "ఇచ్ఛాగృహీతాభిమతోరు దేహః", "ప్రకృతిం స్వామధిష్ఠాయ సంభవామ్యాత్మమాయయా", "ఆదియమ్ శోదియురువై అఙ్గు వైత్తిఙ్గు ప్పిఱన్ద" ఇత్యాది శ్రుతి స్మృత్యాది సూక్తులు స్పష్టం చేస్తున్నాయి.)

శ్రవస శ్చ దృశ శ్చ శబ్దరూపగ్రహణే తే న హి జీవవద్వ్యవస్థా ।
ఉభయో రఖిలేక్షణక్షమత్వా ద్వరదాత శ్శ్రవణాశ్రయౌ దృశౌ తే ॥ 34

వరదరాజస్వామీ! నీ కర్ణాలకు, నేత్రాలకు శబ్దాన్ని, రూపాన్ని గ్రహించే విషయంలో జీవాత్మకుండే "ఈ ఇంద్రియం ఈ గుణాన్నే గ్రహించగలదు"- అనే విషయవ్యవస్థ లేదుకదా ! ఆ రెండు ఇంద్రియాలు అన్నిటినీ ప్రత్యక్షంగా గ్రహించడంలో సమర్థాలు కనుక నీ నేత్రాలు కర్ణాలను ఆశ్రయంగా కల్గినవి అయినవి.

కరుణారసవాహివీక్షణో ర్మే ర్వరద ! ప్రేమమయప్రవాహభాజః ।
తతతీరవనావలీ భ్రువౌ దృక్చలసింధో స్తవ నాసికైవ సేతుః ॥ 35

వరదా! కృపారసం ప్రవహించే కటాక్షాలనబడే అలలను కల్గినది, ప్రేమరూపమైన ప్రవాహాన్ని కల్గినది అయిన నీ తిరునేత్రాలనే కదిలే సముద్రానికి నీ కనుబొమలు వ్యాపించిన, తీరంలో ఉన్న తోటలవలె, నాసిక వారిధి వలె ఉన్నవి. ("ప్రేమామృతౌఘ" ఇత్యాది సుందరబాహుస్తవ శ్లోకం భావ్యం).

విభవం వివృణోతి విస్తృణీతే రుచ మావిష్కురుతే కృపా మపారామ్ ।
అభివర్షతి హర్ష మార్ద్రభావం తనుతే తే వరదైష దృష్టిపాతః ॥ 36

వరదా! నీ ఈ కటాక్షం ఉభయవిభూతి సార్వభౌమత్వాన్ని వ్యక్తం చేస్తున్నది. శోభను వ్యాపింపజేస్తున్నది. అంతు లేని కృపను వెలువరిస్తున్నది. ఆనందాన్ని వృద్ధి చేస్తున్నది. మనస్సులో ఆర్ద్రతను కల్గిస్తున్నది. ("విస్తృణీతే రుచమ్" అన్నపుడు "తస్య

యథా కప్యాసం పుండరీక మేవ మక్షిణీ", "రామో రాజీవలోచనః", "కృష్ణం కమలపత్రాక్షమ్" ఇత్యాది ప్రమాణాల భావాలు అనుసంధేయాలు.)

అరుణాధరపల్లవే లసన్తీ వరదాఽసౌ ద్విజచన్ద్రచన్ద్రికా తే ।
అధివిద్రుమమస్తనిస్తలాళీరుచ మావిష్కురుతే హి పుష్కరాక్ష ! ॥ 37

తామరలవంటి కన్నులను కలవాడా! వరదా! నీ ఎఱ్ఱని, చిగురువంటి అధరంలో ప్రకాశించే చంద్రునివంటి ముత్యాల కాంతి పగడంపై పొదిగిన ముత్యాల వరుస శోభను ప్రకాశింపజేస్తున్నట్లున్నది (పోలి ఉన్నది.) ("నిస్తల" శబ్దం మౌక్తికవాచకం. "నిస్తలం వర్తులే ముక్తాఫలే చ చపలేఽపి చ" అని నిఘంటువు)

స్మితనిర్ఝరికా వినిష్పతన్తీ తవ వక్షస్థ్సలభూతలే వికీర్ణా ।
వరద ! ప్రబిభర్తి హారలక్ష్మీ మపి ముక్తావళికా నదీవ తజ్జా ॥ 38

వరదా ! ముఖం అనే ఉన్నతస్థానంనుండి కిందకు పాటే నీ చిఱునవ్వు అనే కొండవాగు (జలపాతం) వక్షఃస్థలం అనే భూమిపైకి దిగి, పాయలుగా చీలి నూఱు పేటలను కల హారశోభను ధరిస్తున్నది. ఏకావళీహారం ఆ కొండ జలపాతంనుండి పుట్టిన నదివలె భాసిస్తున్నది. ("హారలక్ష్మీమ్"- నూఱు పేటలను, వేయి పేటలను కల ముత్యాలహార శోభను అని భావం.)

పరిమండితరాసమండలాభి ర్వరదాఘ్రాత మభీష్టగోపికాభిః ।
అనువర్తితదాతనప్రహర్షా దివ ఫుల్లం హి కపోలయో ర్యుగం తే ॥ 39

వరదా ! రాసగోష్ఠిని అలంకరించేవారైన, నీకు ఇష్టమైన గోపికాస్త్రీలతో ఆఘ్రాణించబడ్డ నీ కపోలద్వయం ఇప్పటికికూడా అనువర్తిస్తూ వచ్చే అప్పటి హర్షప్రకర్షంవల్లనా! అన్నట్లు వికసిస్తున్నది. (ఇందులో భావికాలంకార పూర్వకమైన ఉత్ప్రేక్ష)

ముఖ మున్నస మాయతాక్ష ముద్యత్స్మితదన్తం రుచిరాధరం నతభ్రు ।
లసదంసవిలమ్బికర్ణపాశం మయి తే నిశ్చల మస్తు హస్తినాథ ! ॥ 40

హస్తిగిరినాథా! ఉన్నతం అయిన నాసికను కల్గినది, వ్యక్తం అవుతున్న మందహాసాన్ని కల దంతాలను కల్గినది, అందమైన అధరాన్ని కల్గినది, అందంగా వంగిన కనుబొమలను కల్గినది, శోభిల్లే, భుజాలవరకు వేలాడే అందమైన చెవులను కల్గినదిగా ఉండే నీ ముఖమండలం దాసునకు నిత్యం దర్శనమివ్వాలి.

పద్మాయాః ప్రణయరసాత్సమాసజన్త్యాః
స్వం బాహుం సుబహుమతో భుజేన తేన ।
కాం నామాన్వభవ దహో! దశాం తదాత్వే
కంఠ స్తే కరిగిరినాథ ! కమ్బుకాన్తః ॥ 41

హస్తిగిరీశా ! శంఖంవలె అందమైన నీ కంఠం ఆనందానుభవంచేత అటువంటి నీ భుజాలతో తన భుజాలను కలిపి ఆలింగనం చేసికొనే లక్ష్మీదేవికి చాలా ఆదరపాత్రమై, ఆ ఆలింగనసమయంలో ఎటువంటి దశను అనుభవించిందో కదా ! ఆహా ! (ఇచటి ఆలింగనం క్షీరాబ్ధిమథనసమయంలోని- "క్షీరోదాచ్చ సముద్భూతా సర్వభూషణభూషితా, దివ్యమాల్యాంబరధరా మాధవం పరిషస్వజే" అనే ఆలింగనం కాని, "త్వం దృష్ట్వా శత్రుహంతారం మహర్షీణాం సుఖావహమ్, బభూవ హృష్టా వైదేహీ రాఘవం పరిషస్వజే" అని చెప్పబడ్డ ఖరదూషణాదివధ సమయంలో చేసికొన్న ఆలింగనం కాని కావచ్చు.)

సాయామా ధృతపరిణద్ధయోఽబ్ధయో వా
తాదృశ్య స్స్ఫుట మథవా దిశ శ్చతస్రః ।
చత్వారో వరద ! వరప్రదా స్త్వదీయాః
భాసన్తే భుజపరిఘా స్తమాలనీలాః ॥ 42

వరదరాజస్వామీ ! తమాలవృక్షంవలె నల్లనివై, దాసులు అభిలషించే వరాలను ఇచ్చేవై, నాల్గు సంఖ్యలో ఉన్న, పరిఘలవంటి నీ భుజాలు వైశాల్యాన్ని కల్గినవై, చుట్టూ విస్తరించిన సముద్రం అని కాని, లేక, అంతటి విస్తృతిని కల నాల్గు దిశలు అని కాని ఉత్ప్రేక్షించేటట్లుగా ఉన్నాయి. (సముద్రం నల్లనిదని ప్రసిద్ధి. దిశలు కూడా ఆకాశవిశేషాలే కనుక నల్లనివి)

ఆశ్లేషే వరద ! భుజా స్తవేన్దిరాయాః
గోపీనా మభిమతరాసబన్ధనే వా ।
బన్ధే వా ముద మధికాం యశోదయాఽఽహో
సంప్రాప్తా స్తవ నవనీతమోషదోషాత్ ॥ 43

వరదరాజస్వామీ! నీ భుజాలు లక్ష్మీదేవి ఆలింగనంలోనా ? గోపికలకు అభిమతం అయిన రాసక్రీడలోనా !, లేక, నీవు వెన్నను దొంగిలించిన దోషంవల్ల యశోదచేత కట్టబడినపుడా ! - అధికమైన ఆనందాన్ని పొందాయి? (నాకు తెలియజెప్పు)

సాలీయా ఇవ విటపా స్వపల్లవాగ్రాః కల్లోలా ఇవ జలధే స్సవిద్రుమాగ్రాః ।
భోగీంద్రా ఇవ చ ఫణామణీద్ధవక్త్రా భాసన్తే వరద ! భుజా స్తవారుణాగ్రాః ॥ 44

వరదరాజస్వామీ ! ఎఱ్ఱని అగ్రభాగాలను (వేళ్ళను) కల నీ భుజాలు, చిగురుతో కూడిన అగ్రభాగాలను కల్గినవి అయిన సాలవృక్షంయొక్క శాఖలవలె, పగడాలతో కూడిన అగ్రాలను కల్గినవి అయిన సముద్ర తరంగాలవలె, పడగలలో ఉండే మణులచేత ప్రకాశించే ముఖాలను కల ఆదిశేషుడు, వాసుకి మొదలైన సర్పాలవలె భాసిస్తున్నాయి.

అంభోధే స్త్వయ మభిమన్థనం చకర్థ
క్షోణీధ్రం పున రబిభశ్చ సప్తరాత్రమ్ ।
సప్తానాం వివలయసిస్మ కణ్ణ ముక్ష్ణామ్
అమ్లానా వరద ! తథాఽపి పాణయ స్తే ॥ 45

వరదరాజస్వామీ ! నీవేకదా సముద్రాన్ని చిలికావు. ఏడు దినాలపాటు గోవర్ధనగిరిని ఏకధాటిగా ధరించావు. ఏడు వృషభాల కంఠాలను నప్పిన్నైపిరాట్టి చిఱునవ్వుకోసం మర్దించావు. ఇన్ని చేసినా నీ భుజాలు కొంచెంకూడా వాడలేదు సుమా!

రింఖాతో వ్రజసదనాఙ్గణేషు కిం తే
గోయష్టిగ్రహణవశా న్ను గోపగోష్ఠ్యామ్ ।
ఆలంబాద్దయనయసూత్రతోత్రయో ర్వా
పాణీనాం వరద ! తవారుణత్వ మాసీత్ ॥ 46

వరదరాజస్వామీ ! రేపల్లెలో ఉండే గోపాలుర ముంగిళ్ళలో దోగాడుతూ సంచరించినందువల్లనా, లేక, గోపాలుర సమూహంలో పశువులను అదిలించి, మేపే చేతికర్రను ధరించినందువల్లనా ?, లేక, నీవు పార్థునకు సారధివై ఉన్నపుడు రథాశ్వాలను అదలిస్తూ, నడిపేటపుడు సాధనాలై ఉండే పగ్గాలను పట్టిలాగినందువల్లనా ? - నీచేతులు ఎఱ్ఱగా అయినవి? (కందిపోయాయి) ("బాలానాం హస్తపాదగమనం రింఖా"- చిన్నపిల్లలు పాకుతూ, దోగాడుతూ పోయే గమనానికి రింఖ అని పేరు. ఈ శ్లోకంలో హేతూత్ప్రేక్ష.)

సర్వజ్ఞా స్సముచితశక్తయ స్సదైవ
త్వత్సేవానియమజుష స్త్వదేకభోగాః ।
హేతీనా మధిపతయ స్సదా కి మేతాన్
శోభార్థం వరద ! బిభర్షి హర్షతో వా ॥ 47

సర్వజ్ఞులు, ఆ జ్ఞానానికి తగిన శక్తిని కలవారు, నిన్ను తప్ప ఇంక దేనినీ కోరనివారు, అందువల్లనే నిత్యం నిన్ను సేవించడంలో నియతిని కలవారు అయిన ఈ ఆభరణాల రూపంలోని ఆళ్వార్లను నీవు అందం కోసమా లేక, సంతోషంవల్లనా ? ఎల్లప్పుడూ ధరిస్తున్నావు. ("స్ఫురత్కిరీటాంగద"- ఇత్యాది స్తోత్రరత్నశ్లోకం అనుసంధేయం. **"సుఖస్వర్హైః"** ఇత్యాది సుందరబాహు స్తవశ్లోకం కూడా స్మరణీయం.)

కిం ధాతుర్గగనవిధానమాతృకాఽభూత్
వక్ష స్తే వరదవరేణ్య ! యత్ర నామ ।
పద్మాయా ముఖ మథ కౌస్తుభ శ్చ జాతౌ
చంద్రార్కా వుడునికరాయతే తు హారః ॥ 48

వరాలను అనుగ్రహించే దేవతలలో గొప్పవాడవైన ఓ వరదరాజస్వామీ ! నీ వక్షఃస్థలంలో ఉండే లక్ష్మీదేవిముఖం, కౌస్తుభమణి-ఈరెండు చంద్రుడు- సూర్యుడువలె భాసించాయా ? నక్షత్రసమూహంవలె శోభిల్లాయా ? అటువంటి నీ వక్షస్సు ఆకాశం (గొప్ప) అనే పంచభూతాలలో ఒక భూతాన్ని సృష్టించడంలో మాతృక అయినదా ! (ఆకాశంవలె వక్షస్సు విశాలమని భావం. నీలంగా ఉండడంవల్ల, వక్షస్సులోని లక్ష్మీవదనం, కౌస్తుభరత్నం, ముక్తావళిహారం - వరుసగా చంద్రసూర్యనక్షత్రాలవలె ఉండడంవల్ల, నిత్యమైనందువల్ల స్వామి వక్షస్సు అంతరిక్షానికి మాతృక అయినదని ఇక్కడి ఉత్ప్రేక్ష.)

అణ్డానాం త్వదుదర మామనన్తి సంతః
స్థానం తద్వరద ! కథన్ను కార్శ్య మస్య ।
మాహాత్మ్యం స్వత ఇహ యేషు నూన మేషామ్
ఋద్ధి స్స్వా న్మహిమకరీ న హీతరేషామ్ ॥ 49

వరదరాజస్వామీ! నీ ఉదరాన్ని సమస్తబ్రహ్మాండాలకు వాసస్థానంగా బ్రహ్మ విదులైన పరాశరాదిమహర్షులు చెబుతున్నారు. అదే నిజమయితే, నీ నడుము అంత సన్నగా ఎందుకు ఉన్నది? ఈలోకంలో ఏ వస్తువులలో ఉండే గొప్పతనం స్వతస్సిద్ధమో, ఆ వస్తువులకు ఉండే సమృద్ధి మాత్రమే గొప్పతనాన్ని కల్గిస్తుంది. సహజమైన గొప్పతనం లేని మిగిలిన వస్తువులకు ఉండే సమృద్ధి వాటికి మహిమను కల్గించగల్గినది కాదు కదా!

సౌన్దర్యామృతరసవాహవేగజ స్స్యాత్
ఆవర్త స్తవ కిల పద్మనాభ ! నాభిః ।

తత్పద్మం వరద ! విభాతి కాన్తిమయ్యాః
లక్ష్మ్యా స్తే సకలవపు ర్జుషో ను సద్మ ॥ 50

పద్మనాభుడవైన వరదరాజస్వామి! నీ నాభి తిరుమేనిసౌందర్యం అనే అమృతరసప్రవాహంయొక్క వేగంచేత ఏర్పడ్డ సుడి అయి ఉంటుంది. ఆ నాభిలో ఉండే తామరపూవు నీ తిరుమేని అంతా వ్యాపించి ఉండే కాంతి అనే లక్ష్మికి వాసస్థానంగా ప్రకాశిస్తున్నది. ("పద్మనాభ" అనే సంబోధన సాభిప్రాయకం. అత్యంతం రస్యం కనుక సౌందర్యం అమృతంగా రూపింపబడింది. "ఆవర్త స్తవ కిల" అన్నప్పుడు ఉత్ప్రేక్ష.)

యా దామోదర ఇతి నామదా తవాఽసీత్
సా దామా కిల కిణకారిణీ బభూవ ।
తన్మూనం వరద ! వళిత్రయచ్ఛలేన
త్వన్మధ్యప్రథమవిభూషణీ బభూవ ॥ 51

వరదరాజస్వామీ ! ఏ దారం నీకు దామోదరనామాన్ని కల్గించిందో, ఆ దారమేకదా కిణాన్ని (కాయను) కూడా కల్గించింది. ఆ కిణం త్రివళి (ఉదరభాగంలో ఉండే మూడు మడుపులు) అనే నెపంతో నీ నడుముకు మొట్టమొదటి అలంకారం అయినది. ("దామ్నా చైవోదరే బద్ధ్వా ప్రత్యబధ్నా దులూఖలే" అనే పౌరాణిక వచనం గ్రాహ్యం.)

యాదృగ్బీజాధ్యుషితభువి యద్వస్తు హస్తీశ ! జాతం
తత్తాదృక్షం ఫలతి హి ఫలం త్వయ్యపీక్షామహే తత్ ।
యస్మాదణ్డాధ్యుషిత ఉదరే తావకే జాయమానం
పద్మం పద్మాసన ! కిల ఫలత్యణ్డషణ్డా నఖణ్డాన్ ॥ 52

తామరపూవువంటి తిరుముఖాన్ని కల హస్తిగిరినాథా ! ఏవస్తువు ఏ విత్తనం వల్ల పుడుతుందో, ఆ పదార్థం ఆ విత్తుకు తగిన ఫలాన్నే కదా ఇస్తుంది. అదే రీతిని నీవిషయంలోకూడా చూస్తున్నాము. ఏవిధంగా అంటే- బ్రహ్మాండాలుండే నీ ఉదరంలో పుట్టిన నాభీకమలం అసంఖ్యేయబ్రహ్మాండాలను సృష్టిస్తున్నదికదా ! ("ఉదరే జాయమానః" ఇది పంచమ్యర్థంలో సప్తమీ ప్రయోగం. "ఉదరాత్ జాయమానః" అని భావం.)

అజ్ఞే యజ్ఞేశ్వర ! కిల జనే క్వాప్యదర్శం విమర్శం
విశ్వాధీశః కతమ ఇతి తన్నిర్ణయం వర్ణయామః ।
వ్యావక్రోశీ నృషు సముదితా యానుపాశ్రిత్య తేఽపి
బ్రహ్మాద్యా స్తే వరద ! జనితా స్తున్దకన్దారవిందే ॥ 53

సర్వయజ్ఞసమారాధ్యుడవైన ఓ వరదరాజస్వామీ! నేను "అన్ని లోకాలకు ప్రభువు ఎవరు?" అని విమర్శించి చూచాను. ఆ విమర్శవల్ల సిద్ధించిన నిర్ణయం ఏమంటే, చెబుతున్నాను. ఏ బ్రహ్మాదుల పరత్వవిషయంలో కల్గిన సందేహమనే కోలాహలం దేవతాంతరాలను భజించే మానవులకు కల్గిందో, ఆ బ్రహ్మాదిదేవతలు కూడా నీ నాభిని మూలకందంగా కల తామరపూవులో నుండి పుట్టినవారే- అనేదే ఆ నిర్ణయం. (శ్రీమన్నారాయణుని సర్వజగత్కారణత్వాన్ని నాభీ కమలం నిరూపిస్తున్నది అని భావం. **"యే యజంతి పితౄన్ దేవాన్ బ్రాహ్మణాన్ సహుతాశనాన్, సర్వభూతాంతరాత్మానం విష్ణు మేవ యజంతి తే"** ఇత్యాదులు భగవానుని సర్వకర్మసమారాధ్యత్వాన్ని తెలుపుతున్నాయి. **"హిరణగర్భ స్సమవర్తతాఽగ్రే భూతస్య జాతః పతి రేక ఆసీత్"** అని, **"యదా తమ స్త న్న దివా న రాత్రి ర్న సన్న చాస చ్ఛివ ఏవ కేవలః"** అని, **"ఇంద్రో మాయాభిః పురురూప ఈయతే"** అని గల శ్రుతివాక్యాల ఆపాతప్రతీతివల్ల బ్రహ్మ-రుద్ర -ఇంద్రులు పరతత్త్వమని వాదించేవారి వాదనలను **"బ్రహ్మణః పుత్రాయ జ్యేష్ఠాయ విరూపాక్షాయ"** ఇత్యాది శ్రుతులు, బ్రహ్మకు జన్మస్థానం అయిన నాభీపద్మం ఉపశమింపజేసి, జ్ఞానహీనులైన మనకు కూడా శ్రీమన్నారాయణుడే పరతత్త్వమనే నిర్ణయాన్ని కల్గిస్తున్నవి.)

ముష్ణన్ కృష్ణః ప్రియనిజజనై ర్జయ్యా! హైయఙ్గవీనం
దామ్నా భూమ్నా వరద ! హి యయా త్వం యశోదాకరాభ్యామ్ ।
బద్ధో బన్ధక్షపణకరణీం తాం కిలాద్యాపి మాతుః
ప్రేమ్ణా గాత్రాభరణ ముదరాబంధనాఖ్యం బిభర్షి ॥ 54

భక్తపరతంత్రుడవైన వరదరాజస్వామీ ! శ్రీకృష్ణావతారాన్ని ఎత్తిన నీవు వెన్నను నీ స్నేహితులతో కలసి దొంగిలించి, యశోద చేతులచేత ఏదారంతో **"దామ్నా చైవోదరే బద్ధ్వా"** అన్నట్లు రోటికి కట్టబడ్డావో, సంసారబంధాన్ని విడిపించగల ఆ దారాన్ని నీవు వరదరాజస్వామిగా సేవను అనుగ్రహించే ఈ సమయంలోకూడా ఆ యశోదాదేవి పట్ల నీకుండే ప్రేమచేత ఉదరబంధం అనే పేరును గల దేహభూషణ రూపంతో ధరిస్తున్నావు కదా!.

సౌన్దర్యాఖ్యా సరిదురసి విస్తీర్య మధ్యావరుద్ధా
స్థానాల్పత్వా ద్విషమగతిజావర్తగర్తాభనాభిః ।
పాప్య ప్రాప్తప్రథిమజఘనం విస్తృతా హస్తినాథ !
స్రోతోభేదం భజతి భవతః పాదదేశాపదేశాత్ ॥ 55

ఓ హస్తిగిరినాథా! వక్షఃస్థంలో విస్తరించి ప్రవహిస్తూ వచ్చి, మధ్యదేశంలో (నడుములో) అడ్డగింపబడి, అక్కడ అవకాశం స్వల్పంగా ఉండడంచేత ఏర్పడ్డ విషమగమనంవల్ల పుట్టిన సుడివంటి నాభిని కల్గిన, సౌందర్యమనే పేరును కల నది విశాలమైన జఘనప్రదేశంలో విస్తృతిని పొంది (వ్యాపించి), అంతకు ముందు వక్షః స్థలంలో వలె విస్తరిస్తూ సాగి, రెండుగా చీలి శ్రీపాదాలనే పేరుతో ప్రవాహభేదాన్ని పొందింది. (రెండు కాళ్ళుగా ప్రవహిస్తున్నది).

రమ్భాస్తమ్భాః కరివరకరాః కారభా స్సారభాజో
వేషాశ్లేషా అపి మరకతస్తంభముఖ్యా స్తులాఖ్యాః ।
సామ్యం సమ్యగ్వరద ! న దధు స్సర్వ మూర్వో స్త్వదూర్వోః
న హ్యైశ్వర్యం దధతి న తథా యౌవనారమ్భజృంభాః ॥ 56

వరదరాజస్వామీ ! బలిష్ఠాలైన అరటిబోదెలు, గొప్ప ఏనుగుతొండం, కరభమనే (చేతి చిటికెనవేలు చివరనుండి మణికట్టువరకు ఉండే భాగం) ప్రదేశం, మరకతమణిమయం అయిన స్తంభాలు- అనేవి అన్నీ నీ ఊరువుల ఆకారం వంటి ఆకారంయొక్క సంబంధాన్ని కల్గినవి. అందువల్లనే ఉపమానాలుగా చెప్పబడే ప్రసిద్ధిని కల్గినవి. అయినా, బాగా బలిష్ఠాలైన నీ తొడలతో అన్నివిధాలైన, సర్వాత్మనా సామ్యాన్ని సరిగా అవి పొందలేదు. ఎందుకు? అంటే, పూర్వం చెప్పిన అరటిబోదెలు మొదలైన వానికి నీ ఊరువులకు గల శక్తివిశేషం లేదు. ఎల్లప్పుడూ యౌవనారంభాన్నే కల, అనిర్వచ నీయం అయిన అందాన్ని అవి కల్గినవికావు కదా ! (లేక, యౌవనారంభంలో ఉండదగిన అటువంటి అనిర్వచనీయాలైన వికాసాలను కల్గినవి కావుకదా! అనికూడా భావం.)

యా తే గాత్రే వరద ! జనితా కాంతిమయ్యాపగాఽభూత్
తస్యా స్స్రోతోయుగళ మిహ యద్యాతి పాదప్రవాదమ్ ।
తజ్జాతోర్ధ్వభ్రమియుగ మివోద్భానునీ జానునీ తే
స్యాదుక్ష్ణోర్వా కకుదయుగళం యౌవనైశ్వర్యనామ్నోః ॥ 57

వరదరాజస్వామీ ! నీ తిరుమేనినుండి కాంతిరూపంలో ఉండే ఏ నది పుట్టినదో, ఆ నదియొక్క రెండు భాగాలైన ప్రవాహం నీ తిరుమేనిలోని శ్రీపాదాలనే వ్యాజాన్ని (రూపాన్ని) పొందింది. ఊర్ధ్వముఖంగా ప్రసరించే శోభను కల నీ ముంగాళ్ళు, నీ పాదాలనే పేరును పొందిన ఆ రెండు ప్రవాహాలవల్ల ఏర్పడిన రెండు నీటి సుడులవలె ప్రకాశిస్తున్నవి. లేక, యౌవనం, ఐశ్వర్యం- అనే పేర్లను కల రెండు ఎద్దుల మూపురాలుగా శోభిస్తున్నవి.

ప్రేమ్ణాఽఽఘ్రాతుం కరిగిరిశిరోఽధోముఖీభావభాజోః
అంఘ్రిద్వంద్వాహ్వయకమలయో ర్దణ్డకాండాయమానే ।
అద్రిస్పర్శోద్భవసుఖత ఉత్కణ్టకే రోమహర్షాత్
ద్రష్టు ర్దృష్టి ర్వరద ! కిమలం లంఘితుం జంఘికే తే ॥ 58

వరదరాజస్వామీ ! హస్తిగిరియొక్క శిఖరాన్ని, అందులోగల భోగ్యతాతిశయం వల్ల కల్గిన ప్రీతిచేత, ఆఘ్రాణించడంకోసం అధోముఖంగా ఉండే స్థితిని (నీ) శ్రీపాదాలనే తామరపూవులు పొందాయి. ఆ తామరల నాళాల కాడలవలె నీ జంఘలు (పిక్కలు) ఉన్నాయి. ఆ హస్తిగిరి స్పర్శవల్ల కల్గిన సుఖంచేత పుట్టిన గగుర్పాటు రూపంలో పైకి వ్యక్తం అయిన కంటకవ్యాప్తిని (గగుర్పాటును) కల నీ జంఘలను సేవించే (నా) కళ్ళు ఆ జంఘలను వదలిపెట్టి దృష్టి వేశే ఏ వస్తువు మీదకు అయినా పోగలవా! (పోలేవు)

భక్తానాం యద్వపుషి దహరం పణ్డితం పుండరీకం
యచ్చాప్యమ్లానం వరద ! సతతాధ్యాసనా దాసనాబ్జమ్ ।
ఆమ్నాయానాం యదపి చ శిరో యశ్చ మూర్ధా శఠారేః
హస్త్యద్రే ర్వా కి మతి సుఖదం తేషు పాదాబ్జయో స్తే ॥ 59

వరదరాజస్వామీ ! భక్తులైన యోగుల శరీరంలో జ్ఞానవికాసాన్ని కల్గినదై, దహరమనే పేరు కల్గినదైన పుండరీకం, నీవు పరమపదంలో ఎల్లప్పుడూ వేంచేసి ఉన్నా ఏమాత్రం వాడని ఆసనపుండరీకం, వేదాంతాలు, నమ్మాళ్వార్ల శిరస్సు, ఈ హస్తగిరిశిఖరం- అనే ప్రసిద్ధాలైన ఈ అయిదు స్థానాలలో నీ శ్రీపాదాలకు మిక్కిలి సుఖకరం అయిన స్థానం ఏది ? ("దహ్రం విపాప్మం పరవేశ్మ భూతం యః పుండరీకం పురమధ్యసంస్థమ్, తత్రాపి దహ్రం గగనం విశోక స్తస్మిన్ యదంత స్తదుపాసితవ్యమ్" అనే శ్రుత్యర్థం భావ్యం. "ఆమ్నాయానాం శిరః"- "సర్వే దేవా యత్పద మామనంతి", వేదై శ్చ సర్వై రహ మేవ వేద్యః", "శుడర్మికు శురుదియుళ్ ఇవై యుణ్డ శురనే" ఇత్యాది ప్రమాణాలు భావ్యాలు. నమ్మాళ్వార్ల శిరస్సులో అన్నపుడు "తిరుప్పాళ్కడలే ఎన్ తలైయే" అనే సూక్తి భావ్యం.)

పద్యాస్వద్యాఽంగుళిషు వరద ! ప్రాంతతః కాంతిసింధోః
వీచీవీథీవిభవ ముభయాష్వంభసో లంభితాసు ।
వింద న్నిందుః ప్రతిఫలనజాం సమ్పదం కిమ్పదం తే
ఛాయాచ్ఛద్మా నఖవితతితాం లమ్భిత శ్శుమ్భిత స్సన్ ॥ 60

ఓ వరదరాజస్వామీ ! కాంతి అనే సముద్రతీరంలోని అలల వరుసలవలె శోభిల్లే నీ శ్రీపాదాలలోని (కుడి ఎడమలుగా ఉండే) రెండు విధాలైన వేళ్ళలో ప్రతిఫలించినందువల్ల కల్గిన శోభను ఇపుడు పొందుతున్నవాడై, అందువల్లనే ప్రతిచ్ఛాయను పొందిన చంద్రుడు ఆ కాలిగోళ్ళ పంక్తిగా ఉండే స్థితిని పొంది, నీ శ్రీపాదాలను ప్రకాశింపజేస్తున్నాడా ! ఏమి ?

శమ్భో రమ్భోరుహముఖ ! సఖా సన్ సహాఙ్క శ్శశాఙ్కః
కుర్వన్ సేవాం వరద ! వికలో వృత్తహీన స్సువక్రః ।
త్వత్పాదాబ్జే ప్రియముఖ ! నఖచ్ఛద్మనాஉ శ్రిత్య నిత్యం
సద్వృత్తోஉ భూత్స చ దశగుణః పుష్కలో నిష్కలంకః ॥ 61

తామరపూవువంటి ముఖాన్ని కలవాడవై, యజ్ఞప్రియుడవైన వరదరాజస్వామీ ! ఇంతకుముందే మచ్చను కల (పాపాన్ని కల) ఆ చంద్రుడు రుద్రునకు సఖుడై ఉంటూ, అతని శిరోభూషణంగా సేవచేస్తూ, కళావిహీనుడై, విద్యావిహీనుడై, వలయాకారరూపాన్ని (గుండ్రని రూపాన్ని) పోగొట్టుకొన్నవాడై (సదాచారహీనుడై), వక్రంగా ఉండే ఆకారాన్ని కలవాడై, (కుటిలహృదయుడై) పోయాడు. ఇపుడు నఖాలనే మిషతో నీ పాదపద్మాలను నిత్యంగా ఆశ్రయించి, ఆ కళంకాన్ని (పాపాన్ని) పోగొట్టుకొని, నిత్యపూర్ణుడై, సద్వృత్తాన్ని (గుండ్రని ఆకారాన్ని, మంచినడతను) కలవాడై, (పది నఖాల రూపంలో) పదిరెట్లు వృద్ధి చెందినవాడైనాడు. ("యో జాతశ్రశిమా" అనే సుందరబాహుస్తవ శ్లోకార్థం స్మరణీయం. శ్లోకంలోని విశేషణాలు శ్లిష్టాలు)

త్వత్పాదాబ్జే ప్రజాతా సురసరిదభవ త్త్వా కృతుర్ధా తతస్తా-
స్వేకాం ధత్తే ధ్రువ స్సా త్రిభువన మపునా త్త్రీన్ పథో భావయన్తీ ।
తత్రైకా ఖం వ్రజన్తీ శివయతి తు శివం సా పున స్సప్తధాஉ భూత్
తాస్వేకా గాం పునానా వరద ! సగరజస్స్వర్గసర్గం చకార ॥ 62

వరదరాజస్వామీ ! నీ శ్రీపాదపద్మాలనుండి పుట్టిన గంగానది ముందుగా నాల్గు విభాగాలుగా అయినది. తరువాత ఆ నాల్గింటిలో ఒక భాగాన్ని ధ్రువుడు ధరించాడు. ధ్రువుడు ధరించిన ఆ భాగం మూడు దారులను పొందుతూ స్వర్గ-అంతరిక్ష - పాతాళాలనే ముల్లోకాలను పవిత్రం చేసింది. మూడు పాయలుగా ప్రవహించే వాటిలో అంతరిక్షం వైపు పోయిన ఒక భాగం రుద్రుని పరిశుద్ధుని చేస్తున్నది. శివునిచేత ధరింపబడ్డ ఆ గంగ ఏడు విభాగాలు అయినది. వాటిలో భూమిని పరిశుద్ధం చేసే ఒక విభాగం సగరపుత్రులకు స్వర్గప్రాప్తిని కల్గించింది. (సుందరబాహు స్తవంలోని

"ఏతే తే బత" అనే శ్లోకార్థం భావ్యం. "భేదం చాలకనందాఖ్యం యస్యాః శర్వోஉపి దక్షిణమ్, దధార శిరసా భక్త్యా వర్షాణా మధికం శతమ్", అనే విష్ణుపురాణ వచనాలు, "విససర్జ తతో గంగాం హరో బిందుసరః ప్రతి, తస్యాం విసృజ్యమానాయాం సప్త స్రోతాంసి జజ్ఞిరే, ... సప్తమీ చాన్వగా త్తాసాం భగీరథమతో నృపమ్" ఇత్యాది శ్రీరామాయణవచనాలు, "యచ్చౌచనిఃసృతసరిత్ప్రవరోదకేన తీర్థేన మూర్ధ్ని విధృతేన శివ శ్శివోஉభూత్", ఇత్యాది ప్రమాణాలు భావ్యాలు. ఈ వృత్తాంతాన్ని తిరుమళిశై ఆళ్వార్లు నాన్ముకన్ తిరువన్దాదిలోని "కుఱై కొణ్డు నాన్ముకన్" అనే పాశురంలో ప్రస్తావించారు. ఈ శ్లోకంనుండి నానావృత్తదశకం ప్రారంభం అయినది.)

పరిజనపరిబర్హా భూషణాన్యాయుధాని
ప్రవరగుణగణా శ్చ జ్ఞానశక్త్యాదయ స్తే ।
పరమపద మథాణ్డా న్యాత్మదేహ స్తథాஉஉత్మా
వరద ! సకల మేతత్సంశ్రితార్థం చకర్థ ॥ 63

వరదరాజస్వామీ ! శేషశేషాశనాదిపరిజనాలు, ఛత్రచామరాది చిహ్నాలు, కిరీటం, కుండలాలు మొదలైన ఆభరణాలు, సుదర్శనం, పాంచజన్యం మొదలైన దివ్యాయుధాలు, జ్ఞానం, శక్తి మొదలైన ప్రసిద్ధాలైన గొప్ప గుణాలు, పరమపదం, బ్రహ్మాండాలు, నీ అసాధారణ దివ్యమంగళవిగ్రహం, దివ్యాత్మస్వరూపం- వీటిని అన్నిటినీ భక్తులకోసం ఏర్పఱచావు. ("తథా ఆత్మా" - అన్నపుడు "సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ", "ఆనందో బ్రహ్మ", "అంతః ప్రవిష్టః శాస్తా జనానాం సర్వాత్మా", "ఏష సర్వభూతాంతరాత్మా అపహతపాపా దివ్యో దేవ ఏకో నారాయణః" ఇత్యాద్యుక్తస్వరూపాన్ని కల ఆత్మ - అని అర్థం. "తథాஉపి పురుషాకారో భక్తానాం త్వం ప్రకాశసే" అనే జితంతే స్తోత్ర సూక్తి స్మరణీయం. ఈ శ్లోకంనుండి భగవానుని విభవావతారవైభవం 71వ శ్లోకంవరకు ప్రస్తుతింపబడుతున్నది.)

అనాప్తం హ్యాప్తవ్యం న తవ కిల కిఞ్చిద్వరద ! తే
జగజ్జన్మస్థేమప్రళయవిధయో ధీవిలసితమ్ ।
తథాஉపి క్షోదీయ స్సురనరకులేష్వాశ్రితజనాన్
సమాశ్లేష్టుం పేష్టుం తదసుఖకృతాం చాஉవతరసి ॥ 64

వరదా! నీవు ఇంతకు ముందు పొందనిది, ఇక సృష్టింపబడి పొందవలసినది ఏదీ లేదు కదా! ఎందుకంటే, జగత్తుల సృష్టి- స్థితి- సంహారకార్యాలు అన్నీ నీ సంకల్పంయొక్క విలాసాలు కదా ! అయినా, ఆవిధంగా అవాప్తసమస్తకాముడవు అయినా,

నీ విరహాన్ని సహించలేని భాగవతులను సంశ్లేషించడంకోసం, ఆ భక్తులకు కష్టాలను కల్గించే దుష్టులను హింసించడంకోసం, (ఆ భక్తులకు కష్టాలను కల్గించే దుష్టులను పిండిచేయడం కోసం) అతిక్షుద్రాలు అయిన దేవమనుష్యాది జాతులలో అవతరిస్తున్నావు. ("పరిత్రాణాయ సాధూనామ్" అని మొదట సాధుపరిత్రాణం అవతార ప్రయోజనాలలో మున్ముందుగా చెప్పబడినందున అదే ముఖ్య ప్రయోజనం. దుష్కృద్వినాశం ఆనుషంగికం. "యే భక్తా'' అనే సుందరబాహు స్తవ శ్లోకార్థంలోని "తత్సంశ్లేషణతద్విరోధినిధన" ఇత్యాది ప్రయోగం భావ్యం.)

వివేకధియ మేకతో హ్యభినివేశలేశో హరేత్
మహత్త్వభినివేశనం కిముత తన్మహిమ్న స్త్వవ ।
అహో ! విసదృశే జగత్యవతతర్థ పార్థాదికం
నిజం జన ముదఞ్చయన్ వరద ! తం సమాశ్లేషకః ॥ **65**

వరదరాజస్వామీ ! ఒక వస్తువులో కలిగే ఆశాలేశమే (కొద్దిపాటి ఆశ) ఇది తగినది- ఇది తగనిది అనే వివేకాన్ని హరిస్తుందికదా ! ఇక అధికమైన ఆశ అయితే వివేకాన్ని పూర్తిగా నశింపజేస్తుంది అనడంలో ఏమి సందేహం ? అందువల్ల నీ గొప్పతనానికి తగనివారైన ఈలోకంలోని అర్జునాదులను నీవు నీ బంధువులుగా గౌరవిస్తున్నావు. ఆ విధంగా అర్జునాదులతో నీవు ఒకటిగా ఏభేదం లేకుండా కలసిపోతూ, వరిస్తున్నావు. నీ సౌశీల్యం ఉన్న తీరు ఎంత గొప్పది. ఆహా ! (**"తద్విష్ణోః పరమం పదం సదా పశ్యంతి సూరయః... విష్ణో ర్యత్పరమం పదమ్", "తే హ నాకం మహిమాన స్సచంతే యత్ర పూర్వే సాధ్యా స్సంతి దేవాః", "వైకుంఠే తు పరే లోకే శ్రియా సార్ధం జగత్పతిః, ఆస్తే విష్ణు రచింత్యాత్మా భక్తై ర్భాగవతై స్సహ"** అని కీర్తింపబడే వైకుంఠంలో ఉండే నీకు ఈ నికృష్టభూలోకం తగదని తాత్పర్యం. పార్థాదులన్నపుడు ఆదిశబ్దం చేత మాలాకార, అక్రూర, విదురాదులు గ్రాహ్యులు. **"మమ ప్రాణాహి పాండవా!"** అని అంటూ పాండవులను తన ప్రాణాలతో సమానంగా స్వామి భావించాడు కదా!)

సంశ్లేషే భజతాం త్వరాపరవశః కాలేన సంశోధ్య తాన్
ఆనీయ స్వపదే స్వసంగమకృతం సోఢుం విలమ్బం బత !
అక్షామ్యన్ క్షమిణాం వరో వరద ! సన్నత్రాఽవతీర్ణో భవేః
కిం నామ త్వ మసంశ్రితేషు వితరన్వేషం వృణీషే తు తాన్ ॥ **66**

వరదా! ఓర్పును కలవారిలో గొప్పవాడవైనా నీవు భక్తులను కలవడంలో చాలా తొందరను కలవాడవై, కాలక్రమంలో ఆ భక్తుల కర్మజ్ఞానరూపసంపదతో శోధించి,

నీస్థలం అయిన పరమపదానికి తీసికొనిపోయి (లేక, నీ శ్రీపాదాలను చేర్చి) వారిని నీతో సంశ్లేషింపచేయడంలో కలిగే ఆలస్యాన్ని సహించే శక్తి లేనివాడవై, ఈ తమోమయప్రపంచంలో జన్మిస్తే జన్మించు. దానినిగూర్చి నేనేమీ ప్రశ్నించడం లేదు. కాని, ఆశ్రితులు కానివారికికూడా నీ దివ్యవిగ్రహాన్ని అనుభావ్యవిషయంగా అనుగ్రహించేవాడవై, వారినికూడా వరిస్తున్నావే! ఇదేమి! ఆశ్చర్యం! (**"కాలేన సంశోధ్య"**- అన్నపుడు **"ఏష ఏవ సాధు కర్మ కారయతి తం యమేభ్యో లోకేభ్య ఉన్నినీషతి", "తేషా మేవానుకంపార్థ మహ మజ్ఞానజం తమః, నాశయామ్యాత్మభావస్థో జ్ఞానదీపేన భాస్వతా"** ఇత్యాది ప్రమాణాలు స్మరణీయాలు. **"జన్మాంతరసహస్రేషు తపోధ్యాన సమాధిభిః", "నరాణాం క్షీణపాపానామ్ కృష్ణే భక్తిః ప్రజాయతే"** అనే సూక్త్యర్థం కూడా అర్థసిద్ధం. శిశుపాలాదులను భగవానుడు తన సౌందర్యంతో మోహింప జేసిన విషయం ఈ శ్లోకార్థానికి అనుగుణంగా అనుసంధేయం. "పల పల నాఴ్మ్ శొల్లి పఴిత్త శిశుపాలన్ తన్నై అలవలైమై త్తవిర్త్త అఴకన్" అనే పెరియాఴ్వార్ల సూక్తి స్మరించదగినది.)

వరద ! యది న భువ్యవాతరిష్యః
శ్రుతివిహితా స్త్వదుపాసనార్చనాద్యాః ।
కరణపథవిదూరగే సతి త్వయి
అవిషయతా నికృతాః కిలాఽభవిష్యన్ ॥ **67**

ఈలోకంలో నీవు అవతరించి ఉండకపోతే, పర-వ్యూహ- అంతర్యామి ఆకారుడవై ఉండే నీవు ఇంద్రియాలకు అందనివాడవై అయిపోతావు. అందువల్ల వేదాలలో విధింపబడ్డ నిన్ను ఉపాసించడం, ఆరాధించడం మొదలైన క్రియలు నిర్విషయాలు, అందువల్ల తిరస్కృతాలు అయి ఉండేవిసుమా ! (సుందరబాహు స్తవంలోని **"సింహాద్రినాథ"**, అతిమానుష స్తవంలోని **"ఏవం స్థితే"** అనే శ్లోకాలు స్మరణీయాలు.

యదపరాధసహస్ర మజస్రజం త్వయి శరణ్య ! హిరణ్య ఉపావహత్ ।
వరద ! తేన చిరం త్వ మవిక్రియః వికృతి మర్భకనిర్భజనా దగాః ॥ **68**

సర్వరక్షకుడవైన ఓ వరదరాజస్వామీ ! హిరణ్యకశిపుడు నీ విషయంలో నిత్యం ఎన్నో అపరాధాలను చేశాడు. అయినా, ఆ వేలాది అపరాధాలవల్లకూడా చాలా కాలంవరకు ఏమాత్రం వికారాన్ని (కోపాన్ని) పొందని నీవు చిన్నకుఱ్ఱవాడైన ప్రహ్లాదుని బాధించినందువల్ల మనోవికారాన్ని (ఆగ్రహాన్ని) పొందావు. (భక్తుల పట్ల చేసే అపచారాలను భగవానుడు ఎంతమాత్రం సహించడు అని తాత్పర్యం. "ఈశ్వరన్

పణ్ణిన ఆనైతొఱ్ఱికళెల్లామ్ భాగవతాపచారమ్ పొఱామైయాలే" అనే నంజీయర్ సూక్తికి ఈ శ్లోకం మూలం అని చెప్పవచ్చు. నామ్ని నామైకదేశగ్రహణ న్యాయంలో హిరణ్యాకశిపు నామంలోని ఏకదేశమైన హిరణ్యాశబ్దం హిరణ్యాకశిపు పరంగా ప్రయోగింపబడింది.)

త్వా మామనంతి కవయః కరుణామృతాబ్ధే !
జ్ఞానక్రియాభజనలభ్య మలభ్య మన్యైః ।
ఏతేషు కేన వరదోత్తరకోసలస్థాః
పూర్వం సదూర్వ మభజన్త హి జన్తవ స్త్వామ్ ॥ 69

కరుణ అనే అమృతానికి సముద్రంవంటి వరదరాజస్వామీ! పరాశర పారాశర్యాది మహనీయులు నిన్ను జ్ఞానయోగ- కర్మయోగ- భక్తియోగాల ద్వారా పొందడానికి వీలయినవాడవని, వేఱు ఉపాయాలతో పొందడానికి సాధ్యం కానివాడవని అంటున్నారు. పూర్వం, శ్రీరామావతారంలో ఉత్తరకోసలదేశంలోని జీవులు గడ్డిపఱకతో సహా అందఱు నిన్ను పొందారే ! ఆ విధంగా నిన్ను పొందడానికి వారు పూర్వం చెప్పిన కర్మజ్ఞానభక్తి యోగాలలో దేనిని అనుష్ఠించారు! (**"యే ధర్మ మాచరితుమ్"** అనే అతిమానుషస్తవ శ్లోకం సంవాదంగా స్మరణీయమ్. **"జ్ఞానక్రియా భజనలభ్యమ్"- "కర్మణైవ హి సంసిద్ధి మాస్థితా జనకాదయః", "వర్ణాశ్రమాచారవతా పురుషేణ పరః పుమాన్, విష్ణు రారాధ్యతే పంథా నాన్య స్తత్తోషకారకః", "భోక్తారం యజ్ఞతపసాం సర్వలోకమహేశ్వరమ్, సుహృదం సర్వభూతానాం జ్ఞాత్వా మాం శాంతి మృచ్ఛతి", "తేషాం సతతయుక్తానాం భజతాం ప్రీతిపూర్వకమ్, దదామి బుద్ధియోగం తం యేన మా ముపయాంతి తే"** ఇత్యాది పలు ప్రమాణాలు భగవానుని కర్మజ్ఞానభక్తి యోగలభ్యత్వాన్ని చాటుతున్నాయి.)

భజత్సు వాత్సల్యవశాత్సముత్సుకః
ప్రకామ మత్రావతరేర్వ్వరప్రద !
భవే శ్చ తేషాం సులభోఽథ కిం న్విదం
యదఙ్గ దామ్నా నియతః పురాఽరుదః ॥ 70

వరదరాజస్వామీ ! నీవు భక్తుల విషయంలో గల ప్రీతివిశేషంచేత చాలా ఔత్సుక్యాన్ని (ఆశను) కలవాడవై ఈ విభూతిలో నీకిష్టం వచ్చిన రీతిలో అవతరించు. ఆ భక్తులకు సులభుడవై ఉండు. సరే ! పూర్వం కృష్ణావతారంలో యశోదచే దారంతో కట్టబడినవాడవై (వెక్కివెక్కి) ఏడ్చావు అన్నది మాత్రం అర్థంకాకుండా ఉన్నదే. (నీ భక్తసౌలభ్యపరాకాష్ఠ వాచామగోచరం అని తాత్పర్యం.)

నరసింహతను రగౌణీ సమసమయసముద్భవ శ్చ భక్తగిరః ।
స్తంభే చ సంభవ స్తే పిశునతి పరేశతాం వరద ! ॥ 71

వరదరాజస్వామీ ! భక్తుడైన ప్రహ్లాదుడు "అంతటా భగవానుడున్నాడు'' అని నోఱుతెరచి పల్కిన మఱుక్షణంలోనే అప్రాకృతం అయిన నృసింహరూపంతో నీవు అవతరించడం, స్తంభంలో అవతరించడం కూడా నీ పరమేశ్వరత్వాన్ని సూచిస్తున్నది. (మాతృగర్భంలో నవమాసాలు ఉండకుండా సద్యః స్తంభంలో ఆవిర్భావం- **"న తస్య ప్రాకృతా మూర్తిః"** అనే నీ అప్రాకృతరూపాన్ని, **"త మీశ్వరాణాం పరమం మహేశ్వరమ్, తం దేవతానాం పరమం చ దైవతమ్"** ఇత్యాదిగా ఘోషింపబడే నీ సర్వేశ్వరత్వాన్ని నిరూపిస్తున్నదని భావం. శ్లోకంలో పరేశత్వమన్నపుడు **"పరః ఈశః యస్య సః"** అనే వ్యుత్పత్తిని చెప్పి భక్తపరాధీనత్వమని చెప్పడం కూడా సరసమే. ఇంతవరకు శ్రీమన్నారాయణశబ్దార్థభూతుడైన వరదరాజస్వామిని వర్ణించి, కూరేశులు ఇక ఎనిమిది శ్లోకాలతో ప్రపత్తి చేయగోరి ముందుగా తమ దోషభూయస్త్వాన్ని తెలుపుతున్నారు.)

తాపత్రయీమయదవానలదహ్యమానం
ముహ్యన్త మస్త మవయన్త మనన్త ! నైవ ।
స్థాతుం ప్రయాతు ముపయాతు మనీశ మీశ !
హస్తీశ ! దృష్ట్యమృతవృష్టిభి రాభజేథాః ॥ 72

సర్వస్వామివై, అపరిచ్ఛిన్నస్వరూపుడవైన హస్తిగిరీశా ! తాపత్రయం అనే కార్చిచ్చుచేత తపింపబడినవాడనై, అందువల్లనే మోహాన్ని పొందినవాడనై, ఈ ఆర్తియొక్క ఎల్లను తెలియనివాడనై, నిలవడానికి, వెళ్ళడానికి, సమీపించడానికి కూడ శక్తి లేనివాడనైన నన్ను నీకటాక్షామృతవర్షాలతో చుట్టుముట్టాలి. (తడపాలి) (**"ఏవం సంసృతిచక్రస్థే భ్రామ్యమాణే స్వకర్మభిః, జీవే దుఃఖాకులే విష్ణోః కృపా కాఽప్యుపజాయతే"** అని కీర్తింపబడే నిర్హేతుకకృపతో రక్షించాలని ప్రార్థిస్తున్నారు. **"త్వదీక్షణసుధాసింధు"** ఇత్యాది దేవరాజాష్టక శ్లోకభావం అనుసంధేయం.)

నానావిరుద్ధవిదిశాసు దిశాసు చాఽహో
వన్యై ర్మనోరథశతై ర్యుగపద్వికృష్టః ।
త్వత్పాదయో రనుదితస్పృహ ఏష సోఽహం
న స్వస్తి హస్తిగిరినాథ ! నిశామయామి ॥ 73

హస్తిగిరినాథా ! మూగవాడు కన్న కలవలె వ్యర్థమైపోయే పలు కోరికలతో విరుద్ధాలైన పలు వక్రమార్గాలలోను, మంచిదారులలోను ఏక కాలంలో బలంగా

లాగబడ్డవాడనై, (ఆకర్షింపబడ్డవాడనై), నీ శ్రీపాదాలలో భక్తిని లేనివాడనై ఉండే నేను మంచిని ఏమీ చూడలేకున్నాను. ("వంధ్యైః మనోరథైః"- "ఉత్పద్యంతే విలీయంతే దరిద్రాణాం మనోరథాః" అనికదా సూక్తి. పూర్వశ్లోకంలోని "స్థాతుం ప్రయాతు ముపయాతు మునీశమ్" అనే స్థితికి కారణం ఇందులో వివరింపబడింది.)

హై! నిర్భయోఽస్మ్యవినయోఽస్మి యత స్త్వదంఘ్రౌ
లిప్సా మలబ్ధవతి చేతసి దుర్వినీతే ।
దుష్కర్మవర్మపరికర్మిత ఏష సోఽహమ్
అగ్రే వరప్రద ! తవ ప్రలపామి కించిత్ ॥ 74

వరదా ! ఈ దాసుడు (నేను)ఏమీ భయం లేనివాడనై ఉన్నాడు. అయ్యో ! ఎందుకు ! అని అంటే, దుర్వినీతిని కల నా మనస్సు నీ శ్రీపాదాలలో ఆశను పొందనందువల్ల దుష్కర్మలనే కవచాలను తొడుగుకొన్న నేను నీ ఎదురుగా నోటికి వచ్చినట్లు వదరుతున్నాను. (ప్రలపిస్తున్నాను.)

సవ్యాధి రాధి రవితుష్టి రనిష్టయోగః
స్వాభీష్టభంజన మమర్షకరో నికర్షః ।
కృన్తన్తి సన్తత మిమాని మనో మదీయం
హస్తీశ ! న త్వదభిలాషనిధిప్రహాణిః ॥ 75

హస్తిగిరినాథా! శరీరవ్యాధులతో కూడిన మనోవ్యాధి, చిరకాలం అనుభవించినా తృప్తిని పొందకపోవడం, అనిష్టాలు కల్గడం, కోరుకొన్నవి పొందలేక పోయే రీతిలో అడ్డు రావడం, కోపాన్ని కల్గించ గల నైచ్యం- అనే ఇవి అన్నీ నా మనస్సును ఎల్లప్పుడు చీల్చి చెండాడుతున్నవి. నీ విషయంలో భక్తిని కల్గి ఉండడం అనే నిధిని నేను కోల్పోవడాన్నిగూర్చి మాత్రం కొంచెం కూడా బాధలేదే ! (నీ పట్ల భక్తి లేదే ! అనే దుఃఖం ఏ మాత్రం నాకు లేదు.)

విద్వేషమానమదరాగవిలోభమోహ -
ద్యాజానభూమి రహ మత్ర భవే నిమజ్జన్ ।
నిర్ద్వంద్వ ! నిత్య ! నిరవద్య ! మహాగుణం త్వాం
హస్తీశ ! క శ్శ్రయితు మీక్షితు మీప్సితుం వా ॥ 76

జ్ఞాన-అజ్ఞానాలు, సుఖ-దుఃఖాలు- అనే ద్వంద్వాలను లేనివాడవై, సహజసిద్ధంగానే హేయప్రతిభటుడవై ఉండే వరదరాజస్వామీ ! ఒకరి విషయంలో

అకారణంగా పగను కల్గి ఉండడం, ఆభిజాత్యాదుల కారణంగా అహంకారాన్ని పొందడం, విషయలాభంచేత గర్వించి ఉండడం, లౌకికవిషయాల ప్రాప్తిని కోరడం, విశేషమైన లోభం (తనకు ప్రాప్తించిన దానిని యోగ్యులకు వినియోగించడంలో అడ్డువచ్చే అభినివేశం), మోహం (కృత్యాకృత్యాలనుగూర్చిన జ్ఞానం లేకపోవడం)- ఈ మొదలైన దుర్గుణాలకు జన్మభూమినై, ఈ సంసారంలో మునిగి ఉండే నేను గొప్ప గుణాలను కలవాడవైన నిన్ను ఆశ్రయించడానికి, దర్శించడానికి, ఆశించడానికి ఎంతవాడను?

పుత్రాదయః కథ మమీ మయి సంస్థితే స్యుః
ఇత్యప్రతిక్రియనిరర్థకచిన్తనేన ।
దూయే న తు స్వయ మహం భవితాఽస్మి కీదృక్
ఇత్యస్తి హస్తిగిరినాథ ! విమర్శలేశః ॥ 77

వరదరాజస్వామీ! ''నేను చనిపోయిన తరువాత ఈ నా సంతానం మొదలైనవారు ఏమయిపోతారో? ఏమో?'' అనే ప్రతీకారం లేనిది, అందువల్లనే వ్యర్థమైనది అయిన చింతతో నేను పరితపిస్తున్నాను. నేను ఏమవుతున్నాను? అనే చింతమాత్రం కొంచెంకూడా నాకు లేదే!

శమ్పాచలం బహుళదుఃఖ మనర్థహేతుః
అల్పీయ ఇత్యపి విమృష్టిషు దృష్టదోషమ్ ।
దుర్వాసనాద్రఢిమత స్సుఖ మిన్ద్రియోత్థం
హాతుం న మే మతి రలం వరదాధిరాజ ! ॥ 78

వరదరాజస్వామీ ! బాగా విమర్శించి చూస్తే మెఱుపువలె క్షణికమైనదని, దుఃఖ మయం అని, అనర్థాలకు మూలం అని, చాలా క్షుద్రమైనదని- ఈ విధంగా దర్శింపబడ్డ దోషాలను కల్గిన, ఇంద్రియజన్యం అయిన సుఖాన్ని నా బుద్ధి దుర్వాసనా (సంస్కార) బలంవల్ల విడువలేకుండా ఉన్నదయ్యా!

బుద్ధ్వా చ నో చ విహితాకరణై ర్నిషిద్ధ -
సంసేవనై స్త్వదపచారశతై రసహ్యైః ।
భక్తాగసా మపి శతై ర్భవతాఽప్యగణ్యైః
హస్తీశ ! వాక్తనుమనోజనితై ర్హతోఽస్మి ॥ 79

వరదరాజా! తెలిసి తెలియక వాక్కు- శరీరం- మనస్సు- అనే త్రికరణాలతో చేసినవి, సర్వశక్తివి అయిన నీచేకూడా లెక్కపెట్టడానికి సాధ్యం కానివి, విధింపబడ్డ

కర్మలను అనుష్ఠించకపోవడం, శాస్త్రనిషిద్ధకర్మలను చేయడం- అనే పాపాలవల్ల, నీ విషయంలో చేసే పలు పలు అపచారాలవల్ల, అన్నిటినీ సహించే స్వభావాన్ని కల నీవు కూడా సహించ లేని పలు భాగవతాపచారాలవల్ల నేను చెడిపోయాను. (**"సత్యం వద, ధర్మం చర, అహ రహ స్సంధ్యా ముపాసీత"** ఇత్యాదిగా విధింపబడ్డ కర్మలను చేయకపోవడం, **"న కలంజం భక్షయేత్, న సురాం పిబేత్"** ఇత్యాదిగా నిషేధింపబడ్డ కర్మలను విధిగా చేయడం, భగవద్భాగవతాచార్యుల విషయంలోని అపచారాలు- ఇత్యాదులు భావ్యాలు.)

త్వద్దాస్య మస్య హి మమ స్వరసప్రసక్తం
తచ్చోరయన్నయ మహం కిల చష్ఠల ప్రాక్ ।
త్వం మామకీన ఇతి మా మభిమన్యసే స్మ
హస్తీశ ! సంశమయ న స్తమిమం వివాదమ్ ॥ 80

వరదరాజస్వామీ ! ఇటువంటి మహాపాపిని అయిన నాకు నీ విషయంలో దాసుణ్ణిగా ఉండడమే కదా స్వతస్సిద్ధమైనది. సరసమైనది. నేను పూర్వం ఆ స్వతస్సిద్ధమైన దాస్యాన్ని **"చోరేణాత్మాపహారిణా"** అన్నట్లు దొంగలిస్తూ, పతనం చెందానుసుమా! **"నడువే వన్దు ఉయ్య క్కొళ్ళుకిన్ఱ నాదన్"** గా కీర్తింపబడే నీవు ఇటువంటి నన్ను "ఇతడు మనవాడు'' అని అభిమానించి, నీకు మాకు మధ్యలో ఉండే- "నేను నీకు దాసుడను కాను'' అని నేను నీ చేయి దాటిపోవడం, "నీవు నాకు దాసుడవు''అని నన్ను నీవు వెంబడించడం- అనే రూపంలోని మన మధ్యగల విసంవాదాన్ని ఇక ఏనాటికీ తల ఎత్తకుండా ఉండేటట్లు సమూలంగా పోగొట్టి అనుగ్రహించు. (**"దాసభూతా స్స్వత సర్వే హ్యాత్మానః పరమాత్మనః, నాన్యథా లక్షణం తేషాం బంధే మోక్షే తథైవ చ"** అనే స్వరూప సత్తారూపమైన దాస్యాన్ని అనుగ్రహించు అనిభావం. శ్రీపరాశరభట్టర్ **"త్వం మేఽహం మే''** అనే ముక్తకాన్ని రచించడానికి ఈ శ్లోకమే మూలం.)

భోగా ఇమే విధిశివాదిపదం చ కించ
స్వాత్మానుభూతి రితి యా కిల ముక్తి రుక్తా ।
సర్వం తదూషజలజోష మహం జుషేయ
హస్త్యద్రినాథ ! తవ దాస్యమహారసజ్ఞః ॥ 81

హస్తిగిరినాథా ! నీ దాస్యంలోని గొప్ప రసాన్ని తెలిసిన నేను ఐహికాలైన ఈ భోగాలు కాని, సృష్టికర్త అయిన బ్రహ్మ, లయకర్త అయిన శివుడు మొదలైనవారి

పదవులు గాని, ఇంకా కైవల్యం (ఆత్మానుభూతి) అని చెప్పబడే మోక్షం కాని - వీటిని అన్నిటినీ ఉప్పునీటితో సమానంగా, అంటే, అసారాలుగా భావిస్తున్నాను.

విషయవిషధరవ్రజవ్యాకులే జననమరణనక్రచక్రాస్పదే ।
అగతి రశరణో భవాబ్ధా లుఠన్ వరద ! శరణ మిత్యహం త్వాం వృణే ॥ 82

వరదా ! శబ్దాదివిషయాలు అనే సర్పసమూహంతో నిండిన జననం, మరణం- అనే మొసళ్ళ సమూహాలకు జన్మస్థానం అయిన సంసారసాగరంలో పొర్లే నేను నిన్ను తప్ప వేఱే ఉపేయాన్ని లేనివాడను, వేఱే ఉపాయాన్ని లేనివాడను- అనే కారణం చేత నిన్ను శరణు పొందుతున్నాను. (ఈ శ్లోకంలో, తర్వాతి శ్లోకంలో శరణాగతి చేయబడు తున్నది. **"దారావర్తే తనయసహజగ్రాహసంఘాకులే"** అనే ముకుందమాలా శ్లోకం భావ్యం.)

అకృతసుకృతక స్సుదుష్కృత్తరః శుభగుణలవలేశదేశాతిగః ।
అశుభగుణపరస్సహస్రావృతః వరద మురుదయం గతిం త్వాం వృణే ॥ 83

కొంచెంకూడా సుకృతాన్ని (మంచిపనిని) చేయనివాడనై, పాపిష్ఠులలో అగ్రగణ్యుడనై, మంచిగుణంలో లవలేశానికికూడా చాలా దూరంలో ఉన్నవాడనై (మంచి గుణాన్ని ఏ కొంచెం అయినా లేనివాడనై) కామక్రోధాది పలువేల దుర్గుణాలచేత ఆవరింపబడ్డవాడనైన నేను గొప్ప దయను కలవాడవై, వరాన్ని ఇచ్చేవాడవై ఉన్న నిన్ను ఉపాయంగా వరిస్తున్నాను. (**"అకృతసుకృతకః"** - అన్నపుడు అల్పార్థంలో **"క"** ప్రత్యయంవచ్చింది. నిర్హేతుకమైన భగవత్కృపమాత్రమే రక్షకం అనే దానికి- **"వధార్హ మపి కాకుత్స్థః కృపయా పర్యపాలయత్", "నిన్నరుళే పురిన్దిరున్దేన్", "కృపయా కేవలమ్", "దయయైవ దయైకసింధో!"** ఇత్యాదులు ప్రమాణాలు. **"షడ్విధా శరణాగతిః"** అని చెప్పబడ్డ శరణాగతి యొక్క ఆఱు అంగాలలో గోప్తృత్వవరణమే ప్రధానమనే అంశం ఈ శ్లోకంవల్ల నిరూపితమైనది.)

శరణవరణవా గియం యోఽదితా న భవతి బత సాఽపి ధీపూర్వికా ।
ఇతి యది దయనీయతా మయ్యహో ! వరద ! తవ భవే త్తతః ప్రాణిమి ॥ 84

వరదరాజస్వామీ ! నా ఈ శరణాగతివచనంకూడా (నేను నిన్ను శరణు పొందడం కూడా) బుద్ధి పూర్వకంకాదు. అయ్యో ! అని మనస్సులో భావించి, దాసునిపై జాలి నీకు కల్గితే దానివల్ల అయినా బ్రతుకుతాను. (**"ప్రాణిమి"**- భవిష్యత్కాలార్థంలో వర్తమానకాల ప్రయోగం ఇది.)

నిరవధిషు కృతేషు చాఽఽగస్స్వహో మతి రనుశయినీ యది స్యాత్తతః ।
వరద ! హి దయసే న సంశేమహే నిరనుశయధియో హతా హై వయమ్ ॥ 85

వరదరాజస్వామీ! ఇపుడు ఈ శరణాగతి వాక్కుతప్ప దానికి మించి సుకరమైన, అపేక్షితాన్ని ప్రసాదించే గొప్ప వేఱొక సాధనం ఏదీ నాకు లేదు. ఈ విధంగా నేను నిన్ను తప్ప వేఱొక ఉపాయాన్ని లేనివాడనై ఉండడంవల్ల ఈ సమయమే నీ దయకు తగిన సమయం. (**"కృతే పాపేఽనుతాపో వై యస్య పుంసః ప్రజాయతే, ప్రాయశ్చిత్తం తు తస్యైకం హరిసంస్మరణం పరమ్"** ఇత్యాదులు పశ్చాత్తాపంకూడా భగవద్దయోన్మేషక మనే అంశానికి ప్రమాణాలు. **"పాపే కృతే యది భవంతి భయానుతాపలజ్జాః పునః కరణ మస్య కథం ఘటేత"** అని అన్నట్లు పశ్చాత్తాపం కల్గితే మళ్ళీ పాపం చేయరు. ఆ పశ్చాత్తాపం కూడా నాకు లేదని భావం.)

శరణవరణవాగియం యాఽద్య మే వరద ! తదధికం న కించిన్మమ ।
సులభ మభిమతార్థకం సాధనం తదయ మవసరో దయాయా స్తవ ॥ 86

వరదరాజస్వామీ ! ఇపుడు నేను పలికే శరణాగతివచనంకంటే, అధికమైనది, సులభమైనది, అభిమతం అయిన నీ దాస్యాన్ని ప్రసాదించేది అయిన వేఱొక సాధనం ఏదీ నాదగ్గరలేదు. అందువల్ల నీ కృపకు తగిన సమయం ఇదే సుమా !

విషయవిషయిణీ స్పృహా భూయసీ
తవ తు చరణయో ర్న సాఽల్పాపి మే ।
వరద ! నను భర స్త్వైవ త్వయం
యదుత తవ పదస్పృహా జన్మ మే ॥ 87

వరదరాజస్వామీ ! దాసునకు శబ్దాదిలౌకికవిషయాలలోని ఆశ చాలా అధికంగా ఉన్నది. నీ శ్రీచరణాలలో ఆ ఆశ కొంచెంకూడా లేదు. నీ శ్రీపాదాలలో నాకు భక్తి కల్గించడం అనేది నీ బాధ్యతేసుమా! (**"ఉదీర్ణసంసారదవాశుశుక్షణిమ్"** అనే స్తోత్రరత్నశ్లోకార్థం ఇక్కడ భావ్యం. ఈ శ్లోకం నుండి ద్వయంలోని ఉత్తరఖండార్థం వివరింపబడుతున్నది.)

ఇయ మిహ మతి రస్మదుజ్జీవనీ
వరద ! తవ ఖలు ప్రసాదాదృతే ।
శరణ మితి వచోఽపి మే నోదియాత్
త్వ మసి మయి తతః ప్రసాదోన్ముఖః ॥ 88

వరదా ! విషయాలలో అనురాగాన్ని కల నాకు 'శరణు' అనే మాట అయినా నీ అనుగ్రహం లేకపోతే కలుగదుకదా ! అందవల్ల (నీ అనుగ్రహంవల్లనే నేను శరణు అనే మాటను పల్కగల్గుతున్నందున) దాసునిపట్ల అనుగ్రహాన్ని చూపడంలో ఆసక్తిని కలవాడవై ఉన్నావు- అనే ఈ భావన ఇపుడు దాసులమైన మేము ఉజ్జీవించడానికి హేతువు అవుతున్నది.

వరద ! యదిహ వస్తు వాఞ్ఛామ్యహం తవ చరణలాభావిరోధ స్తతః ।
యది న భవతి తచ్చ దేహి ప్రభో ! ఝడితి వితర పాద మేవాఽన్యథా ॥ 89

వరదరాజా ! దాసుడనైన నేను ఇక్కడ ఈ లోకంలో ఏ వస్తువును కోరుతున్నానో, ఆవస్తువాంఛ నీ శ్రీపాదాలను పొందడానికి ప్రతిబంధకం కాకపోతే ఆ వస్తువును అనుగ్రహించు. నేను ఒక వస్తువును కోరడం నీ పదకమల ప్రాప్తికి అడ్డు అయితే నీ శ్రీపాదాలను వెంటనే అనుగ్రహించు. (ఇందులోని సంబోధనలు సాభిప్రాయకాలు.)

తదపి కి మపి హంత! దూర్వాసనాశతవివశతయా యదభ్యర్థయే ।
తదతులదయ! సార్వ ! సర్వప్రద ! ప్రవితర వరద ! క్షమామ్భోనిధే ॥ 90

సాటి లేని మేటి దయను కలవాడా ! క్షమకు సముద్రంవంటివాడా ! సర్వజనుల హితాన్ని కోరేవాడా ! అన్నిటినీ అనుగ్రహించేవాడా ! ఇదంతా స్ఫురించేటట్లుగా వరదుడనే తిరునామాన్ని కలవాడా ! నీ శరణాగతికి విరుద్ధమైనా, నేను పలు పలు దుర్వాసనాదులకు వశమై ఉండడంవల్ల ఏదో ఒకదానిని నేను ప్రార్థిస్తున్నాను. దానిని నీవు అనుగ్రహించు. నీవు క్షమానిధివి. కనుక నా అజ్ఞానాన్ని క్షమించు.

ప్రియ మితరదథాఽపి వా యద్యథా
వితరసి వరద ప్రభో ! త్వం హి మే ।
తదనుభవన మేవ యుక్తం హి మే
త్వయి నిహితభరోఽస్మి సోఽహం యతః ॥ 91

వరదరాజా ! ఈ విధంగా దాసుడు ప్రార్థించినా, స్వతంత్రుడవైన నీవు ఇష్టమైనదైనా, అనిష్టమైనదైనా, దేనిని ఏవిధంగా నాకు అనుగ్రహిస్తావో ఆవిధంగానే దానిని అనుభవించడమేకదా పరతంత్రుడనైన నాకు తగినది. ఎందుకంటే, నేను నీసన్నిధిలో నా రక్షణభారాన్ని సమర్పించానుకదా !

యథాఽసి యావానసి యోఽసి యద్గుణః
కరీశ ! యాదృగ్విభవో యదింగితః ।

తథావిధం త్వాఽహ మభక్తదుర్గ్రహం
ప్రపత్తి వా చైవ నిరీక్షితుం వృణే ॥ 92

హస్తిగిరినాథా ! నీవు ఎవడవై ఉన్నావో, ఏగుణాలను కలవాడవై ఉన్నావో, ఏ ప్రకారాన్ని కలవాడవై ఉన్నావో, ఎంతటివాడవై ఉన్నాడో, ఎటువంటి వైభవాన్ని కలవాడవై ఉన్నావో, ఎటువంటి వ్యాపారాన్ని కలవాడవై ఉన్నావో, అటువంటివాడవై, భక్తులకుతప్ప మిగిలినవారికి దుర్లభుడవైన నిన్ను నేను శరణం అనే మాట మాత్రంతోనే సాక్షాత్కరింప జేసికోవాలని ఆశపడుతున్నాను. (1. "యోఽసి" - "సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ", "హ్రీ శ్చ తే లక్ష్మీ శ్చ పత్న్యౌ" - ఇత్యాదులచే చెప్పబడ్డ సత్యత్వజ్ఞానత్వానందత్వాదులు, లక్ష్మీపతిత్వాదులు. 2. "యద్గుణోఽసి"- "పరాఽస్య శక్తి ర్వివిధైవ శ్రూయతే స్వాభావికీ జ్ఞానబలక్రియా చ" ఇత్యాదిగా చెప్పబడ్డ జ్ఞానశక్త్యాదులు, 3. "యథాసి" - "యతో వా ఇమాని భూతాని జాయంతే యేన జాతాని జీవంతి" ఇత్యాదిగా చెప్పబడ్డ జగజ్జన్మాది కారణత్వాదులు. 4. "యావానసి", "అణో రణీయాన్ మహతో మహీయాన్", "అంతర్బహి శ్చ తత్సర్వం వ్యాప్య నారాయణః స్థితః"- ఇత్యాదిగా తెలుపబడ్డ అణో రణుత్వ, మహతో మహత్త్వాదులు, 5. "యాదృగ్విభవోఽసి" - "పతిం విశ్వస్యాత్మే శ్వరమ్", "త మీశ్వరాణాం పరమం మహేశ్వరమ్, తం దేవతానాం పరమం చ దైవతమ్" - ఇత్యాదిగా చెప్పబడ్డ పరమైశ్వర్యం, 6. "యదింగితః"- "అంతఃప్రవిష్టః శాస్తా జనానాం సర్వాత్మా", "యః పృథివ్యాం తిష్ఠన్ పృథివీ మంతరో యమయతి" ఇత్యాదులచే చెప్పబడ్డ చేతనాచేతన నియమనాదులు భావ్యాలు.)

అయే ! దయాళో ! వరద ! క్షమానిధే ! విశేషతో విశ్వజనీన ! విశ్వద !
హితజ్ఞ ! సర్వజ్ఞ ! సమగ్రశక్తిక ! ప్రసహ్య మాం ప్రాపయ దాస్య మేవ తే ॥ 93

ఓ వరదరాజస్వామీ ! క్షమకు (ఓర్పుకు) నిధివంటివాడా ! విశేషించి అందఱి జనుల హితాన్ని కోరేవాడా ! అన్నిటినీ అందఱికీ ఇచ్చేవాడా ! దాసుల హితాన్ని తెలిసేవాడా ! అన్నిటినీ తెలిసినవాడా ! పరిపూర్ణశక్తిని కలవాడా ! వరాన్ని అనుగ్రహించే వాడవనే పేరును కలవాడా ! నాకు నీ దాస్యాన్నే ఏవిధంగా అయినా అనుగ్రహించాలి. ("దయాళో, క్షమానిధే" - అని ద్వయంలోని శ్రీమచ్ఛబ్దం, "సర్వజ్ఞ, సమగ్రశక్తిక" అని నారాయణశబ్దార్థం, "దాస్యం ప్రాపయ" అని చతుర్థీవిభక్త్యర్థం, "ప్రసహ్య" - అని నమశ్శబ్దార్థం- ఈ విధంగా సంగ్రహంగా ద్వయంలోని ఉత్తరఖండార్థ ప్రతిపాదకం ఈ శ్లోకం.- అని పూర్వాచార్య నిర్వాహం.)

స్వకై ర్గుణై స్స్వై శ్చరితై స్స్వవేదనాత్
భజన్తి యే త్వాం త్వయి భక్తితోఽథవా ।
కరీశ ! తేషా మపి తావకీ దయా
తథా త్వత్కృత్యైవ తు మే బలం మతమ్ ॥ 94

కరిగిరినాథా ! ఏ చేతనులు తమ గుణాలతో గాని, తమ కర్మయోగంతో కాని, జ్ఞానయోగంతో గాని, లేక ఆయా విషయాలకు సంబంధించిన భక్తి యోగంతోగాని నిన్ను కొలుస్తున్నారో వారికికూడా నీ గొప్ప కృప ఆ నిత్యకైంకర్యస్థితిని కల్గిస్తున్నది. ఆదయేకదా దాసునకు ముఖ్యసాధనంగా, బలంగా నిశ్చయింపబడింది.

యది త్వభక్తోఽప్యగుణోఽపి నిష్క్రియో
నిరుద్యమో నిష్కృతదుష్కృతో న చ ।
లభేయ పాదౌ వరద ! స్ఫుటా స్తతః
క్షమాదయాద్యా స్తవ మంగళా గుణాః ॥ 95

వరదా ! భక్తిశూన్యుడను అయినా, దానికి అంగం అయిన జ్ఞానయోగం లేనివాడను అయినా, కర్మయోగశూన్యుడను అయినా, ఆనుకూల్యసంకల్పం లేనివాడను అయినా, ప్రాయశ్చిత్తంతో నశింపజేసికోలేని ప్రబల పాపాలను కలవాడను అయినా, దాసుడనైన నేను తమ శ్రీపాదాలను ఆశ్రయిస్తే, అందువల్ల క్షమ, దయమొదలైన తమ కల్యాణ గుణాలు ప్రకాశిస్తాయి.

విలోకనై ర్విభ్రమణై రపి భ్రువోః స్మితామృతై రింగితమంగళై రపి ।
ప్రచోదిత స్తే వరద ! ప్రహృష్టధీః కదా విధాస్యే వరివస్యనం తవ ॥ 96

వరదా ! తమ కటాక్షవీక్షణాలతో, కనుబొమల విభ్రమాలతో, పరమభోగ్యం అయిన చిఱునవ్వుతో, అందమైన హస్తచేష్టాదులతో దాసుడనైన నేను ప్రేరేపింపబడ్డ వాడనై, అందువల్లనే ఆనందించిన మనస్సుతో తమకు పరిచర్యను నిరంతరం ఎపుడు చేయగలనో కదా !

వివిశ్య విశ్వేన్ద్రియతర్షకర్షణీః
మనఃస్థలే నిత్యనిఖాతనిశ్చలాః ।
సుధాసఖీ ర్హస్తిపతే ! సుశీతలాః
గిర శ్రవస్యా శ్శృణుయామ తావకీః ॥ 97

హస్తిగిరినాథా ! లోపల ప్రవేశించి, అన్ని ఇంద్రియాల ఆర్తిని తీర్చేవై, మనస్సులో ఎల్లప్పుడు ప్రతిష్ఠింపబడి స్థిరంగా ఉండేవై, అమృతంవంటివై, చాలా చల్లనివై, వినడానికి తీయనివైన నీ సూక్తులను మేము వినాలి.

అశేషదేశాఖిలకాలయోగినీషు అహం త్వవస్థా స్వఖిలా స్వనన్యధీః ।
అశేషదాస్యైకరతి స్తవాఽ చరన్ కరీశ ! వర్తేయ సదా త్వదన్తికే ॥ 98

కరిగిరినాథా! సర్వదేశసర్వకాలాలలోను, సర్వావస్థలలోను, సకల విధకైంకర్యాలలో ఎంతకూ తృప్తిచెందని (తీరని) భక్తిని కల నేను అశేషమైన దాస్యాన్ని ఇంకొక ఆలోచన ఏదీ లేకుండా అనుష్ఠిస్తూ ఎల్లప్పుడూ నీ పరిసరంలోనే వర్తిస్తాను. ("అహం సర్వం కరిష్యామి జాగ్రతః స్వపతశ్చ తే", "ఒఝివిల్ కాలమెల్లామ్ ఉడనాయ్ మన్ని వఝువిలా వడివై శెయ్యవేణ్డుమ్ నామ్" ఇత్యాదుల భావాలు అర్చామూర్తి పరంగా, అనుసంధింపబడ్డాయి.)

ఇమం జనం హంత! కదాఽభిషేక్ష్యతే త్వదక్షినద్యో ర్వరద ! శ్రమాపహా !
అకృతిమప్రేమరసప్రవాహజా విస్పృత్వరీ వీక్షణవీచిసన్తతిః ॥ 99

వరదరాజాస్వామీ! నీ తిరునేత్రాలనే స్వాభావికం అయిన ఆనంద రస నదీప్రవాహంలోనుండి పుట్టినవి, అందువల్లనే ఆర్తిని తీర్చగల్గినవి, అంతటా వ్యాపించ గల్గినవి అయిన కటాక్షాలనే తరంగాల వరుస నన్ను ఎపుడు స్నానం చేయిస్తుంది ? (కైంకర్యసామ్రాజ్యానికి చక్రవర్తిగా ఎపుడు నన్ను పట్టాభిషేకం చేస్తుంది?) ("య శ్చ రామం న పశ్యేత్తు యం చ రామో న పశ్యతి, నిందితః స భవేల్లోకే స్వాత్మాప్యేనం విగర్హతే" అన్నట్లు భగవత్కటాక్షం అత్యంత అభిలషణీయం కదా. "త్వదీక్షణసుధాసింధు వీచివిక్షేపశీకరైః, కారుణ్యమారుతానీతైః శీతలై రభిషించ మామ్" అనే దేవరాజాష్టకశ్లోకం భావ్యం.)

సదాతనత్వేఽపి తదాతనత్వవత్ నవీభవత్ప్రేమరసప్రవాహయా ।
నిషేవితం త్వాం సతతోత్కయా శ్రియా కరీశ ! పశ్యేమ పరశ్శతం సమాః ॥ 100

కరిగిరినాథా! నిత్యం పరిచయం అయినది అయినా ఎప్పటికప్పుడు నూతనంగా తోచే ప్రణయరసపరంపరలను కల్గినది, అందువల్లనే, నిత్యం ఉత్సుకతను కల్గినదై ఉండే లక్ష్మీదేవిచేత నిత్యం సేవింపబడే నిన్ను మంగళాన్ని ఆశాసిస్తూ దర్శించాలి.

సమాహితై స్సాధు సనన్దనాదిభిః
సుదుర్లభం భక్తజనై రదుర్లభమ్ ।

అచింత్య మత్యద్భుత మప్రతర్కణం
వరప్రద ! త్వత్పద మాప్నుయాం కథమ్ ॥ 101

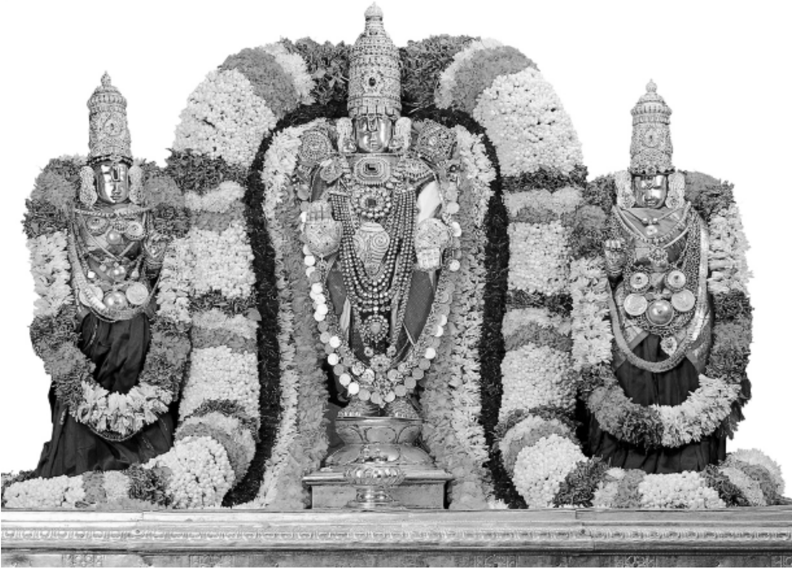
కరిగిరీశా ! చక్కని సమాధినిష్ఠను కల సనకనందనాది మునులచేతకూడా పొంద సాధ్యం కానిదై, భక్తిని కలవారికి అత్యంతం సులభమై, అమానసగోచరమై, ఊహకు అందనిదై, అందువల్లనే చాలా ఆశ్చర్యకరమయిన నీనివాసం పరమపదాన్ని ఏవిధంగా స్వప్రయత్నంతో పొందగలను? (నీ కృప వల్లనే అది సాధ్యం.)

రామానుజాఙ్ఘ్రిశరణోఽస్మి కులప్రదీపః
త్వాఽఽసీ త్స యామునమునే స్స చ నాథవంశ్యః ।
వంశ్యః పరాంకుశమునే స్స చ సోఽపి దేవ్యాః
దాస స్తవేతి వరదాఽస్మి తవేక్షణీయః ॥ 102

హస్తిగిరినాథా ! వరదరాజస్వామీ ! దాసుడనైన నేను భగవద్రామానుజుల శ్రీచరణాలను శరణంగా కలవాడను. ఆ రామానుజులు శ్రీయామునుల విద్యావంశానికి దీపంవంటివారు. ఆ యామునులుకూడా విద్యాసంబంధాన్నిబట్టి, దేహసంబంధాన్ని బట్టి శ్రీమన్నాథమునుల వంశానికి చెందినవారు. ఆ నాథమునులు సైతం నమ్మాఝ్వార్ల వంశంలోనివారు. ఆ నమ్మాఝ్వార్లు లక్ష్మికి దాసులు- అనే ఈ పరంపరద్వారా నన్ను నీవు కటాక్షించు. (శ్రీ రామానుజుల అభిమానంలో ఒదిగే ఉండే నన్ను నీవు తప్పక కటాక్షించు అని భావం.) ("పితామహం నాథమునిం విలోక్య ప్రసీద మద్వృత్త మచింతయిత్వా" అనే యామునసూక్తికి ఒక అందమైన అనుకరణం ఈ శ్లోకం.)

వరదరాజస్తవం సంపూర్ణము.





Printed at TTD Press, Tirupati. C.2000-Free Booklet-2012-(VKS)